

Reşadiye (Datça) Yarımadası Kertenkeleleri Hakkında* (Gekkonidae, Agamidae, Chamaeleonidae, Lacertidae, Scincidae, Amphisbaenidae)

Cemal Varol TOK

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü. Zooloji AB.D. Bornova, İzmir-TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 08.02.1996

Özet: 1990-1993 yılları arasında Reşadiye (Datça) Yarımadası'nda 6 familyaya dahil 11 kertenkele türü bulunmuştur. Çalışmada bu türlerin morfolojik karakterleri (Pholidosis, renk-desen özellikleri, vücut ölçüm ve oranları) incelenmiştir. Yeterli sayıda örnek temin edilen türlerin taksonomik durumlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca türlere ait biyolojik ve ekolojik özellikler verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Reşadiye (Datça) Yarımadası, Lacertilia, Taksonomi, Ekoloji

On the Lizards of the Reşadiye (Datça) Peninsula

Abstract: Eleven species from six families of lizards have been found in the Reşadiye (Datça) Peninsula between the years 1990-1993. In this survey the morphological characteristics such as pholidosis, color-pattern and body measurements and ratios have been investigated. Systematic positions the species of which we have a sufficient number of samples were more accurate in terms of morphological characteristics. Besides, the biological and ecological information on the species were also given.

Key Words: Reşadiye (Datça) Peninsula, Lacertilia, Taxonomy, Ecology

Giriş

Günümüzde, mevcut çevre değerlerinin korunması, iyileştirilmesi ve çevre sorunlarının bilimsel bir şekilde belirlenerek, doğal zenginliklerin gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır. Bu neden ile Reşadiye (Datça) Yarımadası özel çevre koruma bölgesi kapsamına alınmıştır. Ayrıca yarımadadaki yaban hayatı ve kuş türlerinin daha iyi korunabilmesi için bu bölgenin milli park olarak ilan edilmesi teklif edilmiştir.

Bütün bu çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla, yarımadada yaşayan kertenkele türlerinin tespiti ve tanıtlarını sağlamak bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Ayrıca türlerin ekolojik özelliklerinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Materyal ve Metot

Çalışmada kullanılan materyal ZDEU (Zooloji Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, Bornova-İzmir/TÜRKİYE) koleksiyonunda muhafaza edilmekte olup, 249 adet örnekten ibarettir. Örneklerin büyük bir kısmı, araziden çeşitli mevsimlerde yapılan araştırma gezilerinde tarafımızdan toplanmıştır.

Renk ve desen özellikleri hayvanlar canlı iken tespit edilmiş ayrıca canlı örneklerden elde edilen renkli slaytlardan yararlanılmıştır.

Çeşitli zamanlarda araziden getirilen bitki örneklerinin teşhisinde Botanik Anabilim dalındaki konunun uzmanlarından ve çeşitli kaynaklardan (1;2) yararlanılmıştır.

Araziden toplanan örnekler, renk-desen tespiti yapıldıktan sonra ağız kapalı bir kaptaki eter ile bayıldıktan sonra önceden hazırlanmış ugun tespit

*Bu çalışma, doktora tezinin bir kısmıdır.

karışımı ile (9 cc. % 40'lık formaldehit, 91 cc. %70 lik etil alkol) vücut boşluğuna enjekte edilmiştir. Uygun bir şekildi mumlu küvet içene yerleştirilen örnekler, kuramalarını önlemek için alkol ve tespit sıvısı ile ıslatılmış pamuk ile örtüldükten sonra, şekil almalarını sağlamak için naylon torba içinde 12 saat süre ile bekletilmiştir. Daha sonra %70 'lik etil alkole alınarak sürekli korunmaları sağlanmıştır.

Türlerin tanımında kullanılan biometrik değerleri elde etmek için yapılan ölçümlerde 0.05 mm.'lik hassayite sahip göstergeli kumpas kullanılmıştır.

Vücut ölçüm ve oranları ile pholidosis özelliklerinin karşılaştırılması Mayr (3)'dan alınan farklılık katsayısı formülü ile yapılmıştır ($CD = \frac{X1 - X2}{SD1 + SD2}$). Yapılan karşılaştırmada CD değeri 1.28 ve daha fazla olduğunda gruplar arasında değerlendirilen karakter bakımından farklılık olduğu kabul edilmektedir.

Tablolarda, örnek sayıları az olan türlerde sadece ölçümler, dişi ve erkek örneklerin sayıları az olduğunda veya seksüel dimorfizm bulunmayan türlerde toplu halde, her iki cinsiyetten de yeterli sayıda bulunduğu ayrı ayrı ve toplu halde istatistiksel veriler verilmiştir. Esas olarak alttür ayırımında kullanılan CD değerleri, bilinen diğer istatistiksel yöntemler (tek yönlü varyans analizi çeşitleri) sağlıklı sonuç vermediği için cinsiyetlerin karşılaştırılmasında da kullanılmıştır.

Yarımadada türlerin toplandığı mahaller Tok (4)'de verilmiştir. Türlerin materyal listesi verilirken izlenen sıra şu şekildedir: koleksiyon numarası, örneğin sayı ve cinsiyeti, toplandığı yer, toplama tarihi ve tarafımızdan toplanan örnekler hariç toplayanın ismi şeklindedir.

Çalışmada yeralan türlerin isimlendirilmesinde Leviton et al. (5) esas alınmıştır. Çalışmanın çok sayıda tür içermesi nedeni ile türlere ait taksonomik açıklamalar sözkonusu tür başlıkları altında verilmiştir.

Familiya: **GEKKONIDAE**

Cryptopodion kotschy (STEINDACHNER, 1870)

Materyal: N: 3 ♀♀, 5 juvenil ZDEU 55/1984 1♀, 4 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 07.04.1984 Leg. İ. Baran; ZDEU 56/1990 1♀ Datça/MUĞLA 14.08.1990; ZDEU 21/1991 1 ♀ Değirmenbükü-Datça/MUĞLA 16.03.1991; ZDEU 31/1991 1 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 16.02.1991.

Genel Görünüş ve Pholidosis: İncelenen örneklerde baş ve gövde kısmı belirgin olarak yassıdır. Baş ve vücut üzeri, tibia'nın ventral tarafı ve ventralia'nın sırtta yakın 3-5 sırasındaki pullar hafif karinalıdır. Vücut

üzerinde 10-11 uzunlamasına sıra halinde karinalı tüberküller mevcuttur. Bu tüberküllerin başta bulunanları vücuttakilere göre daha basık, fakat aynı şekilde karinalıdır. Ön ayak öne uzatıldığında parmakların ucu en fazla göz-rostrum ucu arasına ulaşabilmekte, arka ayak öne uzatıldığında ise parmakların ucu ancak omuz hizasına ulaşabilmektedir. Rejenere olmamış kuyrukta pullar, segmentler halinde dizilmiştir. Bu segmentlerin orta kısımlarında enine dizilmiş karinalı tüberküller bulunur. Rejenere olmamış kuyrukta alt taraf küçük subcaudalia ile örtülüdür. Rejenere kuyrukta ise kuyruğun alt tarafı genellikle küçük pullarla kaplıdır. Sırt tüberkülleri arasında, özellikle vertebral sahanın sağında ve solunda uzunlamasına sırada çoğunlukla 1, nadiren 2, enine sırada ise çoğunlukla 2 nadiren 1-3 pul bulunmaktadır. İlk infralabiale bütün örneklerde geride birbiriyle temas etmekte, Internasalia 3; Postanal tüberkül incelenen örneklerde her iki tarafta 1'dir. Başın her iki tarafında, supralabialia 8-10; infralabialia 6-7; parmakaltı lamelleri 14-16 arasında değişmektedir (Tablo 1).

Vücut Ölçüm ve Oranları: Üç dişiden oluşan erginlerde, baş uzunluğu 8,10-9,60 mm., baş + gövde uzunluğu 30,30-38,15 mm. arasında, juvenillerde baş uzunluğu 5,70-6,75 mm., baş+gövde uzunluğu 20,20-24,00 mm. arasında değişmektedir. Kuyruğu sağlam dört juvenilde kuyruk uzunluğu 18-25 mm. arasında ölçülmüştür. Bu örneklerde vücut uzunluğu 38,20-49,00 mm. arasındadır. Juvenillerde baş+ gövde uzunluğunun kuyruk uzunluğuna oranı 0,960-1,122 arasında, baş+gövde uzunluğunun baş uzunluğuna oranı üç ergin dişide 3,741-3,974 arasında, juvenillerde ise 3,521-3,762 arasında değişmektedir (Tablo 1).

Renk ve Desen: İncelenen örneklerde sırtın zemin rengi, açık veya koyu kahverengi ve gridir. Bu zemin üzerinde kuyruğa kadar dizilen sınırları pek belli olmayan siyahımsı yedi enine bant mevcuttur. Ventral tarafta baş ve gövdealtı kirli beyaz, arka bacaklara doğru sarımsı, kuyruğun alt kısımları kiremit renginde veya sarımsıdır.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Örnekler Çubucak ve Datça'da taş yığınları altında, Değirmenbükü'nde ise *Eucalyptus sp.* türü ile kaplı alanda ağaç gövdesindeki kurumuş kabuk altında bulunmuştur. Örnekler öğlen saatlerinde yakalanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: Türün Türkiye'deki taksonomik durumu hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan Terentjev ve Chernov (6) ve Mertens (7) tarafından Türkiye'de türün altı alttürünün

Tablo 1. *Cyrtodactylus kotschy* örneklerinde bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranları.

Yakalandığı Tarih	07.04.1984	07.04.1984	07.04.1984	07.04.1984	07.04.1984	14.08.1990	16.03.1991	16.02.1991
Demirbaş no	55/1984	55/1984	55/1984	55/1984	55/1984	56/1990	21/1991	31/1991
Örnek no-Cinsiyeti	1-♀	2-juv	3-juv.	4-juv.	5-juv.	1-♀	1-♀	1-juv.
Sırt tüberkül sıra.	11	10	10	10	10	10	10	10
Supralabialia	9	9	9	9	8	9	10	9
Infralabialia	7	7	7	7	7	7	8	7
Parmakaltı lameli	16	14	16	15	16	16	15	15
Postanal tüberkül	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1
Ventralia uzunlamasına sıra sayısı.	22	23	23	22	22	25	23	23
Baş+gövde uzunluğu	38,15	23,40	24,00	21,30	20,20	33,15	30,30	23,70
Kuyruk uzunluğu	-	24,00	25,00	-	18,00	-	-	22,00
Baş+gövde/Baş uz.	3,974	3,600	3,556	3,521	3,544	3,946	3,741	3,762
Baş+gövde/Kuyruk uz.	-	0,975	0,960	-	1,122	-	-	1,077

bulunduğu ileri sürülmüştür. Bodenheimer (8) tarafından ise Anadolu'dan elde edilen bütün örnekler *steindachneri* alttürü olarak alınmıştır. Daha sonra Baran ve Gruber (9) tarafından Kuzey Ege, Marmara Denizi ve Karadeniz'deki Türk adalarında yapılan çalışmada *karabagi* ve *beutleri* alttürleri tanımlanmış ve kuzeydeki adalar grubunda yayılış gösteren *danilewskii* alttürü ile birlikte diğer komşu alttürler arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca Baran ve Gruber (10) tarafından Türkiye'nin değişik bölgelerindeki populasyonlar karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve ayrıca Güneybatı ile Doğu Akdeniz bölgesinde iki ara populasyon bulunduğu belirtilmiştir. Baran (11) tarafından yapılan adalarla ilgili çalışmada Datça civarındaki adalarda yaşayan populasyonun Ege populasyonundan farklı olduğu bildirilmiştir. Şimdiki çalışmada elde edilen bulgular Baran ve Gruber (9;10) tarafından yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında ilk submaxillar'ın temas durumu, ventralia uzunlamasına sıra sayısı, postanal tüberkül, internasalia sayısı, sırtın vertebral sahasına yakın tüberküller arasındaki pul sayısı, parmakaltı lamel sayısı ayrıca baş, sırt ve tibia'nın altındaki pulların hafif karinalı olması ve kuyrukaltı pulların düzeni bakımından, Antalya'dan Mersin'e kadar yayılış gösteren *C.k.ciliciensis* alttürüne benzemekte, supralabialia sayısı bakımından *beutleri* ve *ciliciensis* alttürlerinin varyasyon sınırları içinde kalmakta fakat *beutleri* alttürüne daha fazla benzemektedir. Diğer özellikler bakımından ise (Sırt tüberküllerinin uzunlamasına sıra sayısı, infralabialia sayısı v.b.) sözü edilen iki alttürünün varyasyon sınırları içinde kalmaktadır. Çalışma alanına yakın bir diğer populasyon ise Fethiye civarındaki ara populasyondur. Bu populasyon subdigital lamel sayısı, praenal delik sayısı ve kuyrukaltı pulların diziliş bakımından *beutleri*'ye, ventralia uzunlamasına sıra sayısı ve postanal tüberkül sayısı bakımından ise *ciliciensis*'e benzediği bildirilmiştir (10). Şimdiki

çalışmada incelenen ergin örneklerin dişi olması nedeni ile praenal delik sayısı hakkında görüş bildirilmemiştir. Fakat incelenen örneklerin parmakaltı lamel sayısı ve kuyrukaltı pullarının düzeni bakımından önceden de bildirildiği gibi *ciliciensis* alttürüne benzemesi nedeniyle, sözkonusu ara populasyona da uymamaktadır. Ayrıca Sivas, Tokat ve Amasya dolaylarında yayılış gösteren *ponticus* alttürü ile Artvin civarında yayılış gösteren *colchicus* alttüründe bildirilen bilhassa kuyrukaltının portakal rengi olması özelliği Datça örneklerinde de görülmüştür. Reşadiye Yarımadası'ndaki taksonomik durumun açıklığa kavuşturulabilmesi için bol örnek üzerinde etraflı çalışma yapılması gerekmektedir.

Hemidactylus turcicus (LINNAEUS, 1758)

Materyal: N 2♂♂, 3♀♀, 2 juvenil. ZDEU 60/1990 1♀, 1 juv. Datça/MUĞLA 15.08.1990; ZDEU 103/1990 1♂, 2♀♀ Kargı-datça/MUĞLA 02.09.1990; ZDEU 5/1991 1♂ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 08.0-2.1991; ZDEU 30/1991 1 Juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 16.02.1991

Genel Görünüş ve Pholidosis: Sırtta küçük pullar ve büyük tüberküller mevcuttur. Bu tüberküllerin sırtta uzunlamasına sıra sayısı, incelenen örneklerde 14'dür. Kuyruk tüberkülleri kuyruk başlangıcında 8, sonlara doğru 6 sıralıdır. İlk submaxillaria dört örnekte temas etmekte, üç örnekte temas etmemektedir. Bu üç örnekte birinde arada küçük bir pul mevcut. Postanal tüberkül sayısı yaralı olan bir örnek dışında, bir örnekte sağda 2, solda 1 fakat nispeten belirsiz, diğer beş örnekte ise belirgin ve her iki tarafta ikişer tanedir. Internasalia iki örnekte 2, üç örnekte 3, bir örnekte iki iri plağın arasında iki küçük plak, bir örnekte ise iki iri plağın arasında çok küçük bir plak mevcuttur. Infralabialia 5-7 arasında, supralabialia 8-10 arasında, erkeklerdeki praenal delik sayısı 6, gövde boyunda uzunlamasına pul sayısı 36-40 arasında değişir (Tablo 2).

Tablo 2. *Hemidactylus turcicus* örneklerinde bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranları.

Yakalandığı Tarih	15.08.1990	15.08.1990	02.09.1990	02.09.1990	02.09.1990	08.02.1991	16.02.1991
Demirbaş no	60/1990	60/1990	103/1990	103/1990	103/1990	5/1991	30/1991
Örnek no-Cinsiyeti	1-♀	2-juv.	1-♂	2-♀	3-♀	1-♂	1-juv.
Sırt tüberkül sıra.	14	14	14	14	14	14	14
Supralabialia	9	8	9	10	8	8	8
Infra labialia	6	6	7	7	7	6	5
Præanal delik	-	6	6	-	-	6	6
Postanal tüberkül	2-2	-	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Ventralia uzunlamasına sıra sayısı.	40	37	36	40	38	36	39
Baş+gövde uzunluğu	46,10	29,65	56,65	54,15	48,30	53,35	33,40
Kuyruk uzunluğu	-	-	-	58,00	-	-	36,00
Baş+gövde/Baş uz.	3,763	3,488	3,989	3,953	3,959	3,923	3,591

Vücut Ölçüm ve Oranları: Baş+gövde boyu erginlerde 46,10-56,65 mm. arasında değişmektedir. Kuyruğu sağlam iki örnekten juvenilde vücut uzunluğu 69,40 mm., dişi örnekte 112,15 mm. dir. Ergin örneklerde baş uzunluğu 12,20-14,20 mm. arasında değişmektedir. Baş+gövde boyunun baş uzunluğuna oranı ergin örneklerde 3,763-3,989 arasında değişmekte, iki juvenilde bu oran biraz daha küçük, yani erginlere nazaran baş vücuda göre biraz daha büyüktür (Tablo 2).

Renk ve Desen: Sırtın zemin rengi açık kahverengi veya ten rengindedir. Vücudun üst tarafında yer alan tüberküller açık veya koyu kahverengi, vücut yanlarındakiler ise daha sarımsıdır. Kuyruk üzerinde siyahımsı enine bantlar mevcuttur. Bu bantlar kuyruk ucuna doğru alt tarafta da belirginleşir. Tırnak dipleri zemine göre daha koyu renktedir. Ventral taraf beyazımsıdır.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Datça merkez ve Kargı'da örnekler öğlen ve akşam saatlerinde terk edilmiş eski evlerin duvarları üzerinde, Çubucak civarında ise taş yığınları altında yakalanmışlardır. Çubucak'dan yakalanan örnek yağmurlu bir havada *Cyrtopodion kotschy* türü ile aynı taş yığını altında bulunmuştur.

Taksonomik Değerlendirme: Bu çalışmada elde edilen bulgular, Başoğlu ve Baran (12) ile Baran ve Gruber (10) tarafından türün, Türkiye'de yayılış gösteren tek alttürü *H.t.turcicus* için verilen tanımlamalarına uymaktadır.

Familiya: AGAMIDAE

Laudakia stellio (LINNAEUS, 1758)

Materyal: N: 7♂♂, 6♀♀, 7 juvenil. ZDEU 49/1984 1♂, 2 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 07.-04.1984 Leg. i. Baran; ZDEU 15/1990 1 juv. kızlan-Datça/MUĞLA 12.05.1990; ZDEU 22/1990 1♂, 1♀

Çubucak-Marmaris/MUĞLA 26.05.1990; ZDEU 51/1990 1♀ Reşadiye-Datça/MUĞLA 14.07.1990; ZDEU 58/1990 1juv. Datça/MUĞLA 15.08.1990; ZDEU 98/1990 1♀ Kargı-Datça/MUĞLA 30.08.1990; ZDEU 53/1991 2♂♂, 1♀ Yazıköyü-Datça/MUĞLA 29.0-3.1991; ZDEU 65/1991 1♂, 2♀♀ Yazı köyü-Datça/MUĞLA 05.04.1991; ZDEU 67/1991 1 juv. kargı-Datça/MUĞLA 05.04.1991; ZDEU 82/1991 1♂ Kızlan sahili-Datça/MUĞLA 20.05.1991; ZDEU 84/1991 1♂, 2 juv. Yazı köyü-Datça/MUĞLA 21.05.1991.

Genel Görünüş ve Pholidosis: İncelenen örneklerde baş ve gövde kısmı yassıdır. Başın üst tarafı çok sayıda düzensiz pul ve plaklar ile kaplıdır. Boyun kısmında enine kıvrıntılar mevcuttur. Kuyruğun kaide kısmı yassı geri kalan kısımları yuvarlağımsıdır. Kuyruk üzerindeki pullar karinalı olup, halkalar halinde düzenlenmiştir. Erkek örneklerde başın yan kısımları daha şişkindir. Gövde uzunluğu kuyruk uzunluğunun yaklaşık yarısı kadardır. Sağ üçüncü parmakaltı lamel sayısı 14-18 arasında değişmekte, ortalaması 15,95'dir. Erkek örneklerde bu karakterin ortalaması biraz daha büyük bulunmuştur. Sağ arka ayak 4. parmakaltı lamel sayısı 18-22 arasında değişmekte, ortalaması 19,80 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3).

Vücut Ölçüm ve Oranları: Kuyruğu sağlam bir erkek örnekte vücut uzunluğu 302,60 mm., altı dişi örnekte 246,00-309,00 mm. arasında değişmekte, ortalaması 276,26 mm dir. Juvenillerde 111,60-176,15 mm. arasında değişmekte, ortalaması 146,85 mm. dir. Juveniller dahil bütün örneklerde, baş+gövde boyunun baş uzunluğuna oranı 3,130-3,723 arasında değişmekte, ortalaması, 3,337'dir. Kuyruk boyunun baş+gövde boyuna oranı 1,269-1,565 arasında değişmekte ortalaması 1,412'dir (Tablo 3).

Renk ve Desen: Üst tarafın zemin rengi siyahımsı gri olup, vertebral bölgede arka bacağa kadar genellikle dört grimsi sarı renkte leke mevcuttur.

Tablo 3. *Laudakia stellio*'da bazı pholidosis özellikleri ile vücut oranlarına ait biyometrik değerler (N: Örnek sayısı, Min.: En küçük değer, Max.: En büyük değer, X: Ortalama, SD: Standart sapma, SE: Ortalamanın standart hatası).

	♂ ♂ + ♀ ♀ + juv				
	N	Min Max.	X	SD	SE
Ön ayak III. par. altı lameli	20	14 18	15,95	1,146	0,263
Arka ayak IV. par. altı lameli	20	22	19,80	1,105	0,253
Baş+gövde uz./ Baş uzunluğu	20	3.130 3.723	3,377	0,164	0,038
Baş uzunluğu/ Baş genişliği	22	1.917 2.250	2,096	0,095	0,021
Kuyruk uz./ Baş+ gövde uz.	13	1.269 1.565	1,412	0,091	0,021

Kuyruk başlangıcında bir sarı leke daha mevcuttur. Baş kısmında, sırtta sarı lekelerin arasında ve ekstremitlerin üzerinde özellikle erkek örneklerde parlak mavi renkte pullar mevcuttur. Kuyruk başlangıcı grimsi siyah, kuyruk sonlarına doğru koyuluk artmaktadır. Kuyruk üzerindeki açık koyulu lekeler özellikle gençlerde kuyruk sonlarında alt kısımlarda da belirlidir. Genel olarak gövde, ekstremit ve kuyruk altı kirli sarı renktedir. İncelenen örneklerde, türün alttür ayırımında önemli görülen ventral tarafın renk ve desen özellikleri şöyledir.

Beş örnekte (%25) başın alt tarafının siyah zemini üzerinde mozaik şeklinde belirgin lekeler mevcuttur. On dört örnekte (%70) baş altı sarımsı renkte olup, bu zemin üzerinde siyah uzunlamasına kesikli çizgiler mevcuttur. Bu durumdaki on iki örnekte, yani bütünü %60'ında sözkonusu lekeler belirgin, iki örnekte ise az belirgindir. Bir örnekte ise baş altı tamamen koyu renkte olup, leke mevcut değildir. Gövde altının desen durumu ise dokuz örnekte (%45) boyun bölgesindeki deri katlantısından sonra gelen gövdenin başlangıç kısmı siyahımsı renkte, gövdenin diğer kısımları lekesizdir. Yedi örnekte (%35) sarımsı zemin üzerindeki lekeler belirgin haldedir. Bu durumdaki altı örnekte (%30) lekeler çok sayıda, bir örnekte az sayıdadır. Diğer dört örnekte (%20) sarımsı zemin üzerindeki lekeler az belirgindir.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Yarımada çok geniş dağılışı gösteren türe Çubucak, Bördübet ve Bedçe yöresinde bahçeleri çevreleyen örme taş yığınları veya duvarlar üzerinde sıkça rastlanmıştır. Datça merkezde ise çoğunlukla çörtlü kireçtaşları üzerinde güneşlenirken veya *Olea europaea* (zeytin) ağaçlarının çevresinde görülmüşlerdir. Sıkıştırıldıklarında bu sert taşların yarıklarına veya *O. europaea* oyukları içine saklanmaktadır. Tehlike anında gizlendikleri yerleri

kolayca terketmedikleri gözlenmiştir. Örneklere çoğunlukla öğlen saatlerinde rastlanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: Halihazırdaki bilgilere göre türün Türkiye'de iki alttürü bulunmaktadır. Türkiye'nin batı ve güney bölgelerinde *Laudakia stellio daani*, doğu ve güneydoğu bölgelerinde *L.s.stellio* alttürü dağılışı göstermektedir (13). Daha önceleri Daan (14) tarafından Türkiye'de sadece *stellio* alttürünün dağılışı gösterdiği belirtilmiştir. Beutler ve Frör (15) tarafından Ege Denizi'ndeki İkaria adasında dağılışı gösteren populasyon *L.s.daani* olarak adlandırılmıştır. Sözkonusu araştırmaya göre bu alttür, Anadolu kıyılarındaki adalarda ve Anadolu'da dağılışı göstermektedir. Son yıllarda Baran ve Öz (13) tarafından batı, güney, Hatay ve Urfa populasyonları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkiye'nin batı ve güneyinde dağılışı gösteren populasyonun özellikle renk ve desen özelliklerine göre *daani* alttürüne ait olduğu, Urfa populasyonunun ise Anadolu'nun doğu bölgelerinde dağılışı gösteren nominat alttüre ait olduğu belirtilmiştir. Hatay populasyonunun ise her iki alttür arasında bir geçit form özelliği gösterdiği belirtilmiş fakat bu populasyonun taksonomik statüsünün daha ayrıntılı çalışmalarla ortaya konabileceği bildirilmiştir. Şimdiki çalışmadan elde edilen bulgular Baran ve Öz (13)'ün bulgularıyla karşılaştırılmış ve Datça populasyonunun, kuyruk uzunluğunun biraz daha kısa bulunması dışında *daani* alttürüne benzediği belirlenmiştir.

Familiya: **CHAMAELEONIDAE**

Chamaeleo chamaeleon (LINNAEUS, 1758)

Materyal: N: 0 11.08.1991 tarihinde Kızlan köyü yakınında Datça-Marmaris kara yolu üzerinde ezilmiş bir örnek bulunmuştur. Ayrıca Gebekum mevkinden bir örneğin biotopta çekilmiş bir slaytı mevcuttur. Yarımada'da dağılışı gösteren populasyon, morfolojik özellikleri bakımından Türkiye'de dağılışı gösterdiği kabul edilen (12) nominat alttüre benzemektedir.

Familiya: **LACERTIDAE**

Lacerta oertzeni (WERNER, 1904)

Materyal: N: 8 ♂♂, 5♀♀, 6 juvenil. ZDEU 61/1990 1♀, 5 juv. Bozdağ-Datça/MUĞLA 15.08.1990; ZDEU 63/1990 1 juv. Kargı-Datça/MUĞLA 16.0-8.1990; ZDEU 99/1990 1♂, 1♀, 4 s.ad. ♂♂, 2 s.ad. ♀♀ Kargı-Datça/MUĞLA 31.08.1990; ZDEU 9/1991 1♂ Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 08.03.1991; ZDEU 15/1991 1♂ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 10.0-3.1991; ZDEU 44/1992 1♂ Kargı-Datça/MUĞLA 20.05.1992.

Genel görünüş ve Pholidosis: *Masetericum* on beş örnekte (%78,95) çıplak göz ile ayırt edilebilmektedir. Diğer dört örnekte (%21,05) bu plak mevcut değildir. Sağ taraftaki supraciliar granüller 12-22 arasında değişmekte, ortalaması 16,16 dır. Bu granüller on bir örnekte (%57,90) çift sıralı, bir örnekte kesikli, yedi örnekte (% 36,84) tam sıra oluşturur. Supraciliaria bir örnekte her iki tarafta 5, bir örnekte her iki tarafta 8, bir örnekte solda 8 sağda 6, beş örnekte (%26,32) bir tarafta 7 diğerinde 6, on bir örnekte (%57,90) her iki tarafta da 6 dır. Bir örnekte sağda 3. supraciliare, bir örnekte her iki tarafta da 3. supraciliare, diğer on yedi örnekte (%89,47) her iki taraftaki 2.supraciliare diğerlerinden daha büyüktür. Occipitale bütün örneklerde mevcut ve interparietel ile temas halindedir. Genel olarak interparietale occipitale'nin 2.328 katı daha büyüktür. Postnasalia bir örnekte her iki tarafta 3, diğer on sekiz örnekte (%94,74) her iki tarafta da 2'dir. Her iki tarafta frenooculare bütün örneklerde 1, praeoculare bir örnekte 2, on sekiz örnekte (% 94,-74) ise 1'dir. Göze yakın büyük bir supratemporale bütün örneklerde mevcuttur. Bu plak ile aynı hizada ve temporal plaklara eşit veya biraz daha büyük 2-4 plak daha mevcuttur. Supralabialia bir örnekte solda 10 sağda 9, diğer on sekiz örnekte (%94,74) her iki tarafta 9'dur. Collaria on bir örnekte (%57,90) 10, altı örnekte (%31,58) 11, bir örnekte 12'dir. Gövde boyunda uzunlamasına plak sayısı (Budak 1976, Şekil 5) bütün örneklerde 6+2 dir. Anale ile anal yarık arasında örneklerin hepsinde granüller mevcuttur. On beş örnekte (%78,95) anale tek parça halindedir. Bu plak üç örnekte (%15,79) 2 parçalı, bir örnekte de kısmen bölünmüştür. Juveniller hariç gövde boyunda enine plak sayısı, erkeklerde 25-27 dişilerde 27-30 arasında değişmektedir. Sırt pulları 53-65; median gularia 24-29; femoral delikler 18-24 arasında değişmektedir (Tablo 4).

Vücut Ölçüm ve Oranları: İncelenen örneklerde vücut uzunluğu kuyruğu sağlam bir ergin dişi örnekte 193,00 mm., bir ergin erkek örnekte 203,85 mm. olarak ölçülmüştür. İnterparietale'nin occipitale'ye oranı 1,571-3,214 arasında değişmekte, ortalaması 2,328; vücut uzunluğunun kuyruk uzunluğuna oranı 1.406-1.565 arasında, ortalaması 1,464; pileus uzunluğunun pileus genişliğine oranı 2,025-2,400 arasında, ortalaması 2,217'dir. Pileus uzunluğu gençlerden ergine doğru artmaktadır. Baş uzunluğunun genişliğine oranı 1,571-1,838 arasında değişmekte, ortalaması 1,706'dır (Tablo 4).

Renk ve Desen: İncelenen örneklerde başın üstü açık kahverengi veya yeşilimsi kahverengidir. Bütün

Tablo 4. *Lacerta oertzeni*'de bazı pholidosis özellikleri ile vücut oranlarına ait biyometrik değerler (kısaltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	♂♂+♀♀+juv				
	N	Min Max.	X	SD	SE
Supraciliar granül	19	12 22 53	16,16	2,794	0,659
Sırt pulu	19	65 24	57,74	3,246	0,766
Median gularia	19	29 18	25,74	1,628	0,384
Femoral delik	19	24	19,95	1,268	0,299
Pileus uz./	19	2.025			
Pileus gen.	19	2.400	2,217	0,099	0,023
Baş uzunluğu/		1.571			
Baş genişliği	19	1.838	1,706	0,063	0,015
Vücut uzunluğu		1.406			
Kuyruk uzunluğu	6	1.565	1,464	0,056	0,025

örneklerde baş üzerinde dağınık ince siyahımsı lekeler mevcuttur. Sırtın zemin rengi genellikle yeşilimsi kahverengidir. Genç örneklerde vertebral banttaki koyu lekelerin daha sık olması nedeniyle sırtın zemin rengi siyahımsı görülmektedir. Ayrıca bu bandın orta kısmında beyazımsı lekelerin birleşmesiyle oluşmuş açık renk bir çizgi mevcuttur. Erginlerde de bu açık kısım bulunmakla birlikte beyazımsı lekeler ayrık ve silikleşmektedir. Bütün örneklerde bulunan açık yeşilimsi veya sarımsı yeşil renkteki supratemporal çizgiler, özellikle gençlerde çok belirgin olup, kuyruğa kadar uzanmaktadır. Bu çizgiler erginlerde de mevcut olup gençlere nazaran daha açık renkte, sınırları belirsiz ve siliktir. Vertebral bantta bu çizgilere bitişik olarak kuyruğa kadar uzanan koyu kahverengi veya siyahımsı lekeler kuyrukta birleşip tek sıra oluştururlar. Gençlerde daha belirgin olan temporal bant sık siyahımsı lekelerden oluşur. Bu lekeler arasında kirli beyaz yuvarlağımsı lekeler bulunur. Temporal bant altındaki yeşilimsi beyaz zemin üzerinde, temporal banttakilere nazaran daha seyrek siyahımsı noktalar mevcuttur. Ventral tarafın rengi mavimsi beyazdır. Erginlerde baş altında, ventralia'nın yan kısımlarında ve ekstremiteilerin altında az sayıda dağınık siyahımsı noktalar mevcuttur. Bu noktalar gençlerde mevcut değildir. Ekstremitelerin üzerinde özellikle kirli beyaz renkteki ocellerle birlikte çok sayıda siyahımsı noktalar mevcuttur. Üreme zamanında baş ve boyun altı kiremit kırmızıdır. Kuyruk üstü genç örneklerde kaide kısmında yeşilimsi mavi kuyruk ucuna doğru mavi renktedir. Erginlerde bu mavilik kuyruk ucuna doğru azalmakta bir örnekte kuyruğun büyük bir kısmı yeşilimsi kahverengi kuyruğun uç kısımları yeşilimsi renktedir.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Örnekler Çubucak civarında deniz seviyesinde denize çok yakın kaynak

suları civarında veya denizden uzak tatlı su civarlarında rastlanmıştır. Kargı'da su pompasının civarındaki bahçe çiti ve duvarlar üzerinde sık olarak görülmüşlerdir. Ayrıca bu örnekler Bozdağ'da 1160 m. yükseklikte bulunan radar istasyonunda nemli yerlerde duvarlar üzerinde, ayrıca buraya yakın Yaylatepe'de 1150 m. yükseklikte çalılık alanda ve Palamutbükü'de bahçe duvarları veya kayalık alanlarda rastlanmıştır. Örnekler öğlen saatlerinde toplanmıştır. Türün'ün bulunduğu ortamlarda rastlanan hayvan türleri *Bufo viridis*, *Hyla arborea*, *Rana ridibunda*, *Mauremys caspica*, *Ophisops elegans*, *Mabuya aurata* ve *Typhlops vermicularis* 'dir. Bu ortamlarda *Quercus coccifera*, *Rubus sp.*, *Pistacia lentiscus* ve *Liquidambar orientalis* gibi bitki türlerine de sıkça rastlanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: İlk kez Rodos'dan tavsif edilen (17) *Lacerta danfordi pelasgiana* alttürünün, Budak (16) tarafından yapılan çalışmayla Büyük Menderes'in güneyinden başlayarak Güneybatı Anadolu'da da yaşadığı belirtilmiştir. Baran (18) tarafından *L.d. pelasgiana* ile Doğu Akdeniz bölgesinde yayılış gösteren *L.d. danfordi* alttürleri arasında kalan Anamur civarındaki populasyon değerlendirilmiş ve *pelasgiana* alttürüne dahil edilmiştir. Daha sonra Eiselt ve Schmidtler (19) tarafından *L. danfordi* kompleksi iki semispecies, bir allospecies'i içeren süperspecies olarak ele alınmıştır. *Lacerta oertzeni* semispecies'i Anadolu'nun güney ve güneybatı kısımlarında dağılışı gösteren beş alttürü ayrılmıştır. Bu alttürlerden *L.o. pelasgiana* alttürü dağılışı alanı Reşadiye Yarımadası'nı da içine almaktadır. Şimdiki çalışmada elde edilen bulgular, önceki çalışmalarla (16;17;18;19;20) karşılaştırılmıştır. Supraciliar granül sayısı, Budak (16) ve Baran (18)'in değerlerinden daha yüksek bulunmuş fakat CD değerinin düşük olması nedeniyle (0,47;0,20) populasyonlar arasında bu karakter açısından alttür seviyesinde farklılık saptanamamıştır. Yarımada'daki populasyon, gerek renk-desen gerekse pholidosis ile vücut ölçüm ve oranları bakımından son yıllarda kabul edildiği şekliyle *L. o. pelasgiana* alttürüne benzemektedir.

Lacerta trilineata BEDRIAGA, 1886

Materyal: N: 8♂♂, 9♀♀, 25 juvenil. ZDEU 48/1984 1♀, 9 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 07.-04.1984 Leg. İ. Baran; ZDEU 11/1990 2♂♂ 1 s.ad.♀ Kızlan-Marmaris/DATÇA 12.05.1990; ZDEU 20/1990 1♂ Datça/MUĞLA 25.05.1990; ZDEU 26/1990 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 27.05.1990; ZDEU 3/1991 2 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 06.0-2.1991; ZDEU 10/1991 1 juv. Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 08.03.1991; ZDEU 16/1991 1♂, 2 juv.

Çubucak-Marmaris/MUĞLA 10.03.1991; ZDEU 22/1991 1 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 17.03.1991; ZDEU 49/1991 4 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 17.0-2.1991; ZDEU 72/1991 2 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 17.05.1991; ZDEU 74/1991 1 juv. Çubucak-Marmaris/MUĞLA 18.05.1991; ZDEU 75/1991 1♂ Bördübet-Marmaris/MUĞLA 18.05.1991; ZDEU 85/1991 2 s.ad.♂♂, 1 s.ad.♀, Yazı-Datça/MUĞLA 21.05.1991; ZDEU 1/1992 2♀♀, 3 juv. Kızlan-Datça/MUĞLA 29.02.1992; ZDEU 31/1992 1 s.ad.♀ Kızlan-Datça/MUĞLA 20.05.1992; ZDEU 35/1992 2♀♀ Datça/MUĞLA 19.05.1992; ZDEU 1/1993 1♂ Emecik-Datça/MUĞLA 29.01.1993.

Genel Görünüş ve Pholidosis: İncelenen örneklerde sulcus gularis belirgindir. Baş+gövde uzunluğu genel olarak arka ayak boyunun 1,5 katından biraz daha fazladır. Rostrale bütün örneklerde burun deliğine temas eder. Başın her iki tarafında Frenale 1 (Bir örnekte solda 2, bir örnekte frenooculare ile birleşmiş); Postnasalia bir genç örnekte solda 2 sağda 1, diğer örneklerde her iki tarafta 2; Praeocularia yirmi beş örnekte (% 59,52) başın her iki tarafında 2, on bir örnekte (%26,19) 1, bir örnekte 3, bir örnekte solda 2, sağda 3, dört örnekte (%9,30) sağ veya sol tarafta 1 veya 2 tanedir. Başın sağ tarafındaki supraciliaria 5-7 arasında değişmekte, ortalaması 6,05'dir. Bu plaklar dört örnekte (%9,52) başın her iki tarafında 5, yirmi iki örnekte (%52,38) 6, üç örnekte (% 7,14) 7, sekiz örnekte (%19,05) solda 5 sağda 6, üç örnekte (%7,14) solda 6 sağda 7, bir örnekte solda 8 sağda 7, bir örnekte solda 6 sağda 5 tanedir. Sağ taraftaki supraciliar granül sayısı 7-23 arasında değişmekte, ortalaması 11.81'dir. Bu granüller on sekiz örnekte (%42,86) tam sıra oluşturmaktadır. Bunlardan dokuz örnekte bütün örneklerin %21,43'ünde granüller tam ve iki sıralı, iki örnekte (%4,76) tam ve üç sıralı, yedi örnekte (%16,67) ise tam ve bir sıralıdır. Diğer yirmi dört örnekte (%57,14) bu granüller kesintilidir. Bunlardan yedi örnekte (%16,67) granüller iki sıralıdır. Diğer on yedi örnekte (%40,48) tek sıralıdır. Supratemporal plakların sayısı 1-3 arasında değişmektedir. Bu plaklar otuz yedi örnekte (%88,10) 2, iki örnekte (%4,76) 1, üç örnekte (%7,14) 3 tanedir. Temporalia 24-57 arasında değişmekte ortalaması 36,64'tür. Tympanicum, sol tarafı yaralı olan iki örnek dışında bütün örneklerde iki tarafta da mevcut ve iyi gelişmiştir. Massetericum sekiz örnekte (%19,05) başın her iki tarafında da büyüktür. Sekiz örnekte sadece bir tarafta belirgin, yirmi altı örnekte (%61,90) diğer plaklardan ayırt edilemeyecek kadar küçüktür. Peters (21)'in verdiği kritere göre sağ taraftaki

submaxillar üç örnekte (%7,14) 4, iki örnekte (%4,7-6) 5, yirmi üç örnekte (%54,76) 4+1, on dört örnekte (%33,33) 4+(1) olarak belirlenmiştir. Schmidtler (22)'in belirttiği praeanal plak durumlarına göre bu plaklar, otuz bir örnekte (%73,81) 2/+, on örnekte (%23,81) 1/+, bir örnekte 1/- durumundadır. Ventralia'nın 15. sırasındaki sırt pulu sayısı marginaller dahil 42-59 arasında değişmekte, ortalaması 51,31; gövde boyundaki enine ventralia sayısı ergin ve yarı ergin erkeklerde 27-30 arasında değişmekte, ortalaması 28,88; dişilerde 29-31 arasında değişmekte, ortalaması 30,11; juveniller dahil bütün örneklerde ise 26-31 arasında değişmekte, ortalaması 29,41'dir. Gövde boyunda uzunlamasına ventralia sırası (Peters, 1962 S/136) yirmi iki örnekte (%52,38) 6, yirmi örnekte (%47,62) 8'dir. Ergin ve yarı ergin sekiz örneğin yedisinde bu sayı 8, bir örnekte 6, dişi örneklerden yedi örnekte 6, iki örnekte 8'dir. Occipitale otuz bir örnekte (%73,81) interparietale ile temas etmekte, on bir örnekte (%26,19) ise interparietale ile temas etmemektedir. Median gularia 18-26 arasında değişmekte, ortalaması 20,52; collaria 7-11 arasında değişmekte, ortalaması 8,88; parmakaltı lamel sayısı 27-32 arasında, ortalaması 29,79; femoral delik sayısı 14-19 arasında değişmekte, ortalaması 15,91'dir (Tablo 5).

Vücut Ölçüm ve Oranları: Dört ergin erkek örnekte pileus uzunluğu 31,45-35,30 mm. arasında değişmekte, ortalaması 33,61 mm.; altı ergin dişi örnekte ise 24,60-31,35 mm. arasında değişmekte, ortalaması 27,08 mm.; yarı ergin erkek ve dişi yedi örnekte 16,75-22,60 mm. arasında değişmekte, ortalaması 19,48 mm.; gençlerde 10,80-13,65 mm. arasında değişmekte, ortalaması 12,30 mm. dir. Pileus uzunluğu erkeklerde dişilerden daha büyük değerdedir. Pileus genişliği ergin erkeklerde 17,10-19,80 mm. arasında değişmekte ortalaması 18,35 mm.; ergin dişilerde 12,20-15,60 mm. arasında değişmekte, ortalaması 13,63 mm.; yarı ergin örneklerde 9,10-11,60 mm. arasında değişmekte, ortalaması 10,07 mm.; gençlerde ise 6,30-7,95 mm. arasında değişmekte, ortalaması 7,12 mm.dir. Baş+gövde uzunluğu ergin erkeklerde 132,00-148,00 mm. arasında değişmekte, ortalaması 143,00 mm.; ergin dişilerde 120,00-144,00 mm arasında değişmekte, ortalaması 128,17 mm.; yarı erginlerde 75,00-101,00 mm. arasında değişmekte, ortalaması 85,71 mm.; gençlerde ise 42,00-68,10 mm. arasında değişmekte, ortalaması 49,89 mm. olarak hesaplanmıştır. Vücut uzunluğu kuyruğu sağlam üç ergin erkekte 438,00-500,00 mm. arasında, beş ergin dişide 362,00-481,00 mm. arasında ortalaması 423,80 mm.; yarı

Tablo 5 *Lacerta trilineata* 'da bazı pholidosis özellikleri ile vücut oranlarına ait biometrik değerler (kısaltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	N	♂ ♂ + ♀ ♀ + juv			
		Min Max.	X	SD	SE
Supraciliar. granül	42	7 23 24	11,81	3,141	0,491
Temporalia	42	57 42	36,64	7,136	1,115
Sırt pulu	42	59 14	51,31	3,572	0,558
Femoral delik	42	19	15,91	1,144	0,179
Parmakaltı lameli	42	27 32	29,79	1,317	0,206
Anale genişliği		1,227			
/Anale uzunluğu	42	2,367	1,704	0,235	0,037
Pileus uzunluğu		1,615			
/Pileus gen.	42	2,118	1,809	0,127	0,020
Baş+gövde uz./		3,636			
pileus uzunluğu	42	4,959	4,242	0,303	0,047
Baş+gövde uz./		1,514			
Arka ayak uz.	41	1,942	1,690	0,117	0,019
Kuyruk uzunluğu		1,702			
/Baş+gövde uz.	33	2,523	2,148	0,210	0,037
Vücut uzunluğu/		1,396			
Kuyruk Uz.	33	1,588	1,470	0,047	0,008

ergin örneklerde 246,00-336,00 mm. arasında değişmekte, ortalaması 302,40 mm.; yirmi genç örnekte ise 119,00-205,10 mm. arasında değişmekte, ortalaması 152,84 mm. dir. Baş+ gövde uzunluğunun arka ayak uzunluğuna oranı dört ergin erkekte 1,730-1,942 arasında değişmekte, ortalaması, 1,838; beş ergin dişide 1,710-1,937 arasında değişmekte, ortalaması 1,849; yedi yarı ergin örnekte 1,576-1,822 arasında değişmekte, ortalaması, 1,658; gençlerde ise bu oran 1,514-1,874 arasında değişmekte, ortalaması 1,643 olarak hesaplanmıştır. Arka ayak gençlerde ve yarı erginlerde vücuda oranla daha uzundur. Diğer oranlardan, anale eninin, boyuna oranı bütün örneklerde 1,227-2,367 arasında değişmekte, ortalaması 1,704; pileus uzunluğunun, genişliğine oranı 1,615-2,118 arasında, ortalaması 1,809; baş+gövde uzunluğunun pileus uzunluğuna oranı 3,636-4,959 arasında, ortalaması 4,242; kuyruk uzunluğunun baş+gövde uzunluğuna oranı kuyruğu sağlam otuz üç örnekte 1,702-2,523 arasında değişmekte, ortalaması 2,148; vücut uzunluğunun kuyruk uzunluğuna oranı 1,396-1,588 arasında değişmekte ortalaması 1,470 olarak hesaplanmıştır (Tablo 5).

Renk ve Desen: Gençlerde sırtın zemin rengi özellikle vertebral bant açık veya koyu kahverengidir. Boyun yanları gözün ön ve arka kısımları ile gözün gerisindeki supralabialia sarımsı yeşildir. Vertebral çizgi bir örnekte belirgindir. Bu çizgi occipitale'nin 1,90 mm. gerisinden başlar ve kuyruğa kadar silikleşerek

uzanır. Diğer kırk bir örnekte (%97,62) bu çizgi iz halinde veya tamamen kaybolmuştur. Görüldüğü gibi gençlerin büyük bir çoğunluğunda sırt ve gövde yanlarında 4 çizgi mevcuttur. Sırtta sınırları belli bir çift supratemporal çizgi mevcuttur. Yeşilimsi sarı renkteki bu çizgiler yirmi bir örnekte gençlerin %84'ünde kuyruğa kadar silikleşerek devam etmekte, dört örnekte (%16) ise kuyruğa kadar uzanmaz. Gençlerde çok belirgin olan bu çizgiler örneklerin %80'ninde 2. supratemporal'den, iki örnekte 1. supratemporal'den başlamakta, üç örnekte ise supratemporalia'ya temas etmez. Vücut yanlarındaki supralabial çizgiler başlangıçta ön ayak kadesine kadar sarımsı yeşil renkte daha geride kirli beyazdır. On genç örnekte (%40) bu çizgi kulak deliği önünde az belirgin, diğer on beş genç örnekte (%60) ise kulak deliği önünde çok belirgindir. Bütün genç örneklerde kulak deliği etrafında az veya çok belirgin beyazımsı leke mevcuttur. Supralabial çizgi on üç genç örnekte (%52) kuyruğa kadar uzanmakta, on iki örnekte (%48) ise bu çizgiler silik olup, kuyruğa kadar uzanmaz. Bütün genç örneklerde baş üzerinde koyu kahverengi veya siyahımsı lekeler mevcuttur. İki genç örnekte seyrek siyahımsı leke mevcuttur. Genç örneklerde ekstremiteler üzerinde leke bulunmamaktadır. Yarı ergin örneklerde sırt ve vücut yanları koyu kahverengidir. Supratemporal çizgiler koyu sarı veya yeşilimsi sarı renkte, supralabial çizgiler kirli beyaz renkte ve başlangıç kısımları belirgin değildir. Gözün alt kısımlarından başlayan mavilik collaria'ya doğru koyulaşarak devam eder. Bu maviliğin üst sınırı başın yanlarında supratemporalia'ya kadar uzanmaktadır. Ergin erkeklerde baş ve sırtın rengi sarımsı yeşildir. Bu zeminde pulların üzerinde siyahımsı noktalar mevcuttur. Kulak deliğinden collaria'ya kadar boyun yanlarında mavilik mevcuttur. Ergin erkeklerde sırtta ve vücut yanlarında çizgiler körelmiştir. Kuyruğun başlangıç kısımları sarımsı yeşil son kısımları ise kahverengidir. Başaltı sarı yanları yeşilimsidir. Ergin dişilerde sırtın zemin rengi erkek örneklerdeki renge benzer. Fakat leke ve yeşilimsi sarı renkteki supratemporal ve supralabial çizgiler silik veya iz halinde belli olmaktadır. Ventral taraf sarımsı veya sarımsı beyazdır. Temporal bantta seyrek siyahımsı lekeler mevcuttur.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Yarımada çok yaygın olan örneklerle ve özellikle erginlere maki vegatsyonu ve özellikle *Rubus sp.* türü bitkilerin bulunduğu kısımlarda rastlanmıştır. Yazı köyü çevresinde *Ceratonia siliqua* türü ağacın üzerinde görülmüştür. Sıkıştırıldıklarında çevredeki ağaçlara rahatlıkla tırmanabilmektedirler. Yağmurlu veya bulutlu

havalarda pek rastlanamayan örneklerle güneşli havalarda sık olarak rastlanmıştır. Erginlere genellikle maki topluluklarında rastlanırken genç örneklerle daha çok çayır ve firigana topluluklarında sık olarak rastlanmıştır. Örnekler çoğunlukla *Hyla arborea*, *Ophisops elegans*, *Ablepharus kitaibelii* türleri ile aynı ortamlarda sık olarak görülmüşlerdir.

Taksonomik Değerlendirme: Politipik tür *Lacerta trilineata* yayılış alanı içerisinde 1964 yılına kadar 10 alttüre ayrılmış bunlardan *L.t.trilineata*, *L.t.wolterstoffi*, *L.t.media*, *L.t.cariensis* ve *L.t.galatiensis*'in Türkiye'de yaşadığı belirtilmiştir (7;8;21). Ayrıca Peters (21) Kuzeybatı Türkiye'de muhtemelen *dobrogica* alttürünün bulanabileceğini belirtmiştir. Baran (24) tarafından İzmir civarından incelenen populasyon *cariensis* alttürü olarak alınmıştır. Çevik (25) tarafından incelenen Trakya populasyonu Peters (21) tarafından belirtildiği gibi *dobrogica* alttürü olarak kabul edilmiştir. Bu arada Schmidtler (22) Türkiye'deki alttürlere üç yeni alttür (*isaurica*, *ciliciensis*, *pamphylica*) daha ilave etmiştir. Aynı araştırmacı 1986 yılındaki çalışmasıyla Türkiye'deki populasyonları *L.trilineata*, *L. media*, *L. pamphylica* olmak üzere üç türde toplamıştır. Bunlardan *L. trilineata* Balkan Yarımadası'nın Akdeniz bölgesi ile Ege bölgesi dahil Anadolu'nun batısında yayılmaktadır. *L. trilineata* 'nın güneydeki alttürü *L.t.diplochondrodes*'in dağılışı şimdiki çalışma alanını içine almaktadır. Bu alttür diğerlerinden gençlerinde kaybolmuş veya iyice silikleşmiş occipital çizgi ve özellikle supraciliar granül, sırt pulu ve temporalia'nın daha yüksek değerlerde olmasıyla ayrılmaktadır. Schmidtler (22) çalışmasında Marmaris populasyonunun Rodos populasyonuna özellikle bu karakterler bakımından benzediğini belirtmiştir. Şimdiki çalışmada elde edilen bulgular özellikle bu karakterler bakımından yukarıda sözü edilen çalışmaya uymaktadır. Ancak şimdiki çalışmada temporalia'nın daha yüksek değerlerde elde edilmesi örneklerde sekizinci supralabiale'nin gelişmiş olması nedeniyle Peters (23)'de belirtilen bölgeden daha geniş bir sahanın temporalia'ya dahil edilmesinden kaynaklanmıştır. Reşadiye Yarımadası populasyonu daha kuzeyde yayılış gösterdiği kabul edilen (22;24;26) *cariensis* alttürüne nazaran yukarıda bahsedilen karakterler dikkate alındığında *diplochondrodes* alttürüne daha yakın bulunmuştur.

Ophisops elegans MÈNÈTRIÈS, 1832

Materyal: N: 43 ♂♂, 51 ♀♀, 6 juvenil. ZDEU 53/1984 9 ♂♂, 13 ♀♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 07.04.1984 leg. İ. Baran; ZDEU 12/1990 4 ♂♂, 4♀♀ Kızlan-Datça/MUĞLA 12.05.1990; ZDEU 23/1990 2 ♂♂, 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 26.0-

5.1990; ZDEU 49/1990 3 juv. Reşadiye-Datça/MUĞLA 13.07.1990; ZDEU 55/1990 1♂, 1 juv. Datça/MUĞLA 14.08.1990; ZDEU 62/1990 1♂ Bozdağ-Datça/MUĞLA 15.08.1990; ZDEU 97/1990 3♀♀, 2 juv. Datça/MUĞLA 30.08.1990; ZDEU 2/1991 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 06.02.1991; ZDEU 11/1991 1♀ Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 08.03.1991; ZDEU 17/1991 3♂♂, 9♀♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 10.03.1991; ZDEU 23/1991 9♂♂, 6♀♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 17.03.1991; ZDEU 28/1991 1♂ Datça/MUĞLA 14.02.1991; ZDEU 32/1991 1♂, 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 16.0-2.1991; ZDEU 55/1991 1♀ Kargı-Datça/MUĞLA 30.02.1991; ZDEU 62/1991 1♂, 1♀ Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 31.03.1991; ZDEU 66/1991 1♂, 1♀ Yazı köyü-Datça/MUĞLA 05.04.1991; ZDEU 70/1991 2♂♂ Kızlan sahili-Datça/MUĞLA 06.04.1991; ZDEU 71/1991 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 17.0-5.1991; ZDEU 77/1991 1♂ Bördübet-Marmaris/MUĞLA 18.05.1991; ZDEU 80/1991 3♀♀ Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 19.05.1991; ZDEU 4/1992 4♂♂ Datça/MUĞLA 28.02.1992; ZDEU 33/1992 1♂, 1♀♀ Kargı-Datça/MUĞLA 18.05.1992; ZDEU 36/1992 1♂ Datça/MUĞLA 19.05.1992; ZDEU 40/1992 2♀♀ Kızlan-Datça/MUĞLA 20.05.1992; ZDEU 46/1992 1♂, 1♀ Palamutbükü-Datça/MUĞLA 21.05.1992.

Genel görünüş ve Pholidosis: Göz kapakları saydam bir disk halindedir. İncelenen ergin örneklerde burun deliği etrafındaki plak sayısı ikidir. Postnasalia başın iki tarafında da 2 (Bir örnekte iki tarafta 1, bir örnekte sağda 1, solda 2), praeoculare 1 (iki örnekte suboculare ile birleşmiş), supraciliaria seksen örnekte (%85,11) her iki tarafta 4, beş örnekte (%5,32) sol tarafta 5, üç örnekte (%3,19) sağ tarafta 5, iki örnekte her iki tarafta 5, iki örnekte sağda 3, iki örnekte sol tarafta 3 sağ tarafta 5 dir. Sağ taraftaki supraciliar granül 7-14 arasında değişir, ortalaması 10,89 dur. Gözün önündeki supralabialia seksen dokuz örnekte (%94,68) her iki tarafta 4, üç örnekte (%3,19) solda 3, bir örnekte solda 5, bir örnekte her iki tarafta 5 dir. Supratemporal plak sayısı elli yedi örnekte (%60,64) her iki tarafta 2 (bu iri plakların gerisinde genellikle bir kaç küçük plak daha mevcut), on beş örnekte (%15,96) her iki tarafta 1, on iki örnekte (%12,77) sol tarafta 1, dört örnekte (%4,26) sol tarafta 3, beş örnekte (%5,32) sağ tarafta 1, bir örnekte sağda 3. Interparietale ile occipitale yetmiş altı örnekte (%80,85) normal şekilde temas etmekte, on üç örnekte (%13,83) birbirinden ayrı, beş örnekte (%5,32) arada küçük bir plak mevcuttur. Ayrıca iki örnekte occipitale iki parçalıdır. Bir yaralı örnek dışında, gözün gerisindeki son supralabiale,

tympanicum ile doksan örnekte (%95,75) temasta, dört örnekte (%4,26) sağ tarafta arada bir plak mevcuttur. Sulcus gularis bölgesi incelenen örneklerde ancak boyun yanlarında belirgindir. Inframaxillaria doksan örnekte (%95,75) her iki tarafta 6, bir örnekte solda 5, bir örnekte sağda 5, iki örnekte her iki tarafta 5 dir. Praeanalia altmış yedi örnekte (%71,28) 5, on sekiz örnekte (%19,15) 4, altı örnekte (%6,38) 3, iki örnekte 6, bir örnekte 7 dir. Anale bir örnekte iki parçalı diğer örneklerde tek parça halindedir. Ayrıca bu plağın iki tarafında çok küçük birer plak daha mevcuttur. Sol taraftaki temporalia 21-50 arasında değişmekte, ortalaması 35,61; median gularia 12-20 arasında değişir, ortalaması 15,71; dördüncü parmak altı lamel sayısı sağ tarafta 19-26 arasında değişir, ortalaması 22,88; sırt pulu+plak sayısı 26-34 arasında değişmekte, ortalaması 30,63; sağ taraftaki femoral delik sayısı 8-11 arasında değişir, ortalaması 9,50 (Tablo 6).

Vücut Ölçüm ve Oranları: Vücut uzunluğu kuyruğu sağlam yirmi üç erkek örnekte 128,10-167,90 mm. arasında değişmekte, ortalaması 146,29 mm.; kuyruğu sağlam yirmi dokuz dişi örnekte ise 113,95-161,15 mm. arasında değişmekte, ortalaması 138,09 mm. dir. Pileus uzunluğu erkeklerde 9,25-11,85 mm. arasında değişmekte, ortalaması 10,47 mm.; dişilerde 8,50-11,30 arasında değişmekte, ortalaması 9,74 mm. dir. Baş+gövde uzunluğunun pileus uzunluğuna oranı erkeklerde 4,074-4,782 arasında değişmekte, ortalaması 4,351; dişilerde bu oran 4,135-5,386 arasında değişmekte, ortalaması 4,665 dir. Kuyruk uzunluğunun baş+gövde uzunluğuna oranı erkeklerde 2,043-2,460, dişilerde 1,917-2,217 arasında değişmektedir. Vücut uzunluğunun kuyruk uzunluğuna oranı erkeklerde 1,407-1,490, dişilerde 1,451-1,522 arasında değişmektedir (Tablo 6).

Renk ve Desen: Üreme mevsimi toplanan örneklerden özellikle erkeklerde, baş altı ve boyun yanları 34 örnekte, erkeklerin %79,07 sinde sarımsı renkte ve bu sarılık ön ayak kaide kısımlarına kadar uzanmaktadır. Datça iskele mahallesinde üreme mevsiminde yakalanan bir dişi örnekte baş altının bir kısmı ile boyun yanları sarı renktedir. Diğer dokuz erkekte, bu grubun %20,93 ünde baş ve boyun altı yeşilimsi sarıdır. Dişilerde bahsedilen bir örnek hariç baş dahil ventral taraf ile erkeklerde karın ve ekstremitelerin altı kirli beyaz renktedir. Desen özelliklerine göre kesin cinsiyet ayırımı yapmak çok güçtür. Fakat görülen bazı farklılıklar nedeniyle cinsiyet grupları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Verilen oranlar geneli değil, grupları kapsamaktadır. Başlangıçta sarımsı beyaz olan ve vücut ortalarıyla sonlarına doğru

Tablo 6. *Ophisops elegans*'da bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranlarına ait biyometrik değerler ve cinsiyet grupları arasında hesaplanan CD değerleri (kısıltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	♂♂					♀♀					♂♂+♀♀					
	N	Min. Max.	X	SD	Min. SE	N	Max.	X	SD	SE	CD	N	Min. Max.	X	SD	SE
Supraciliar granül	43	7 14 24	10,47	1,633	0,252	51	8 13 21	10,80	1,000	0,142	0,13	94	7 14 21	10,89	1,324	0,137
Temporalia	43	50 14	36,58	5,733	0,885	51	49 12	34,59	5,682	0,804	0,17	94	50 12	35,61	5,695	0,591
Median gularia	43	20 24	15,93	1,261	0,195	51	18 27	15,53	1,347	0,191	0,15	94	20 24	15,71	1,317	0,137
Ventralia	42	30 27	27,45	1,234	0,193	50	32 26	29,74	1,259	0,180	0,92	92	32 26	28,64	1,758	0,184
Sırt pulu+plak	42	34 8	30,91	1,650	0,258	51	33 9	30,41	1,374	0,194	0,17	93	34 8	30,63	1,517	0,158
Femoral delik	42	11 21	9,52	0,773	0,121	51	11 19	9,47	0,612	0,087	0,04	93	11 19	9,50	0,686	0,072
4. parmak lameli	41	26	23,27	1,073	0,170	51	26	22,57	1,360	0,192	0,29	92	26	22,88	1,283	0,135
Vücut uzunluğu	23	128,10 167,90	146,29	10,183	2,171	29	113,95 161,15	138,09	10,174	1,923	0,40	52	113,95 167,90	141,72	10,886	1,524
Pileus uzunluğu	43	9,25 11,85	10,47	0,562	0,087	51	8,50 11,30	9,74	0,577	0,082	0,64	94	8,50 11,85	10,07	0,677	0,070
Baş+gövde uz./	43	4,074 4,782	4,351	0,140	0,022	51	4,135 5,386	4,665	0,254	0,036	0,80	94	4,074 5,386	4,521	0,261	0,027
Kuyruk uzunluğu/	23	2,043 2,460	2,229	0,111	0,024	29	1,917 2,217	2,061	0,082	0,015	0,43	52	1,917 2,460	2,135	0,127	0,018
Baş+gövde uz.	23	1,407 1,490	1,450	0,022	0,005	29	1,451 1,522	1,486	0,019	0,004	0,88	52	1,407 1,522	1,470	0,027	0,004

kirli beyaz renge dönüşen bir çift supratemporal çizgi, erkek örneklerin hepsinde belirgindir. Bu çizgiler yirmi iki erkek örnekte (%51,16) belirgin olarak kuyruğa kadar uzanmakta, yirmi bir erkek örnekte (%48,84) ise kuyruğa doğru silikleşmektedir. Bu çizgiler on altı dişi örnekte (%31,37) belirgin olarak kuyruğa kadar uzanmakta, otuz iki dişi örnekte (%62,75) başlangıç kısmında belirgin, fakat kuyruğa doğru silikleşmekte, üç dişi örnekte (%5,88) gövde ortalarında kaybolmaktadır. Supratemporal çizgiler arasında kalan vertebral banttaki siyahımsı lekeler, otuz dokuz erkek örnekte (%90,73) supratemporal çizgilere temas ederek, kuyruğa kadar iki sıra halinde dizilmekte ve kuyruk üzerinde birleşerek tek sıra oluşturmaktadırlar. Üç erkek örnekte (%6,98) bu lekeler, çok seyrek dizilmiş, bir örnekte de bu saha lekesizdir. Dişi örneklerde ise vertebral banttaki lekeler erkeklere nazaran daha seyrek dizilmiş olup, kırk iki dişi örnekte (%82,35) lekeler seyrek fakat kuyruğa kadar ulaşmakta, diğer dokuz örnekte (%17,65) ise vertebral bantta bir kaç küçük leke mevcuttur. Supratemporal çizgi ile subocular çizgi arasında kalan temporal bantta, otuz dört erkek örnekte (%79,07) siyahımsı lekeler sık olarak kuyruğa kadar dizilmişlerdir. Yedi erkek örnekte (%16,28) bu sahada lekeler seyrek fakat kuyruğa kadar ulaşmakta, iki örnekte ise lekeler çok seyrek ve kuyruğa kadar ulaşmaz. Dişi örneklerde ise bu banttaki lekeler, on üç örnekte (% 25,49) sık ve kuyruğa kadar dizilmekte, yirmi dört örnekte (%47,06) bu lekeler seyrek fakat kuyruğa kadar, ulaşmaktadır. On üç örnekte (%25,49)

lekeler seyrek ve kuyruğa kadar ulaşamaz, üç örnekte (%5,88) ise bu bantta leke mevcut değildir. Subocular çizgiler erkek ve dişilerde az veya çok belirgin olarak arka bacağa bazen kuyruğa kadar uzanmaktadır. Bu çizgilerin altında kalan ventralia'ya kadar olan dar kısımda, otuz dört erkek örnekte (%79,07) sık dizilmiş siyahımsı lekeler mevcuttur. Bu lekeler ile temporal banttaki lekeler yer yer birbirleriyle temas ederler. Dişilerde ise bu sahadaki lekeler yedi örnekte (%13,73) belirgin ve sıktır. Diğer dişi örneklerde bu sahadaki lekeler seyrek olarak dizilmiş veya hiç yoktur. Ekstremitelerin üst kısımlarında ve özellikle kaide kısımlarında açık veya koyu oceller bütün örneklerde az veya çok sayıda bulunmaktadır.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Tür'e yarımada örnek toplanan mahallerin çoğunda rastlanmıştır. örnekler çok değişik hava koşullarında yakalanmıştır. Şubat ayında yakalanan örneklere, Çubucak civarında yağmurlu havada sabah erken saatlerde irili ufaklı taşların altında rastlanmıştır. Diğer örnekler bulutlu veya güneşli havalarda çoğunlukla 10.00-17.00 saatleri arasında yol kenarlarından veya açık arazilerden yakalanmışlardır. Bu türün bulunduğu ortamlarda veya civarında yarımada yakalanmış amfibi ve reptil örneklerinin hemen hemen tümüne rastlanmıştır. Türün bulunduğu ortamlara ilişkin bitki örnekleri ise başta çayır ve firigana vegetasyonu olmak üzere kıyı ve maki vegetasyonuna ait bitki türleridir. Ocak ayından Eylül ayına kadar yapılan arazi çalışmalarında her zaman görülmekle birlikte türe en çok Mart, Nisan ve Mayıs aylarında rastlanmıştır. Nisan ve Mayıs aylarında

yakalanan ve karınları açılan on dört dişi örnekte 3-6 arasında değişen iri ve sarı renkte yumurtalara rastlanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: *Ophisops elegans* ilk defa Ménériés tarafından 1832 yılında Bakü (Azerbaycan) civarından tasvir edilmiştir. Politipik türün ilk belirlenmelere göre Balkan Yarımadası'ndan Kuzey Irak'a kadar dağılışı gösteren alttürünün *O. e. ehrenbergi* olduğu belirtilmiştir (8). Berthold (27) tarafından İstanbul civarından elde edilen bir örnek *O. macrodactylus* olarak tavsif edilmiştir, fakat uzun yıllar *O. e. ehrenbergi*'nin sinonimi olarak kabul edilmiştir (28). Orta Anadolu'da yaşayan populasyon Bodenheimer (8) tarafından *O. e. centralanatoliae* olarak tanımlanmıştır. Öktem (29) tarafından yapılan çalışmayla bu görüş desteklenmiştir. Aynı çalışmada İzmir populasyonu *ehrenbergi*, Van populasyonu nominat alttür olarak alınmıştır. Başoğlu ve Hillmich (30) Doğu Anadolu'dan inceledikleri populasyonu *O. e. elegans* olarak teşhis etmişlerdir. Baran ve Budak (31) tarafından *O. e. ehrenbergi*'nin dağılışı alanı içindeki Alanya ve civarındaki populasyon *O. e. basoglui* alttürü olarak tavsif edilmiştir. Böylece *ehrenbergi*'nin dağılışı alanı bölünmüştür. Bu sebeple *basoglui* alttürünün batısında kalan populasyon *O. e. macrodactylus* olarak tanımlanmıştır (32). Baran (33) tarafından yapılan çalışmada Datça civarındaki adaların da dahil olduğu ve sadece Marmaris-Fethiye arasındaki güneybatı adalar grubunda rastlanan populasyonun *macrodactylus* alttürüne dahil olduğu bildirilmiştir. Daha sonra Tok (34) tarafından İç Anadolu bölgesi populasyonu, Sayman (35) tarafından Güneybatı Anadolu populasyonu incelenmiş ve önceki araştırmacıların (8;29;32) çalışmalarını destekleyici sonuçlar alınmıştır. Şimdiki çalışmada elde edilen bulgular öncekilerle karşılaştırıldığında özellikle sırt pulu+plak sayısı bakımından Datça populasyonu İzmir, Van, Batı Anadolu ve Adana populasyonlarından ortalama değer bakımından biraz düşük, Alanya populasyonundan biraz yüksek, fakat İç Anadolu populasyonundan oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Bu karakter bakımından Datça populasyonu İç Anadolu populasyonundan önemli derecede farklılık göstermektedir (CD:1.86). Femoral delik sayısı bakımından İç Anadolu populasyonundan biraz düşük, Alanya populasyonundan ise biraz daha yüksek değer elde edilmiştir. Temporalia sayısı bakımından Datça populasyonunda, İç Anadolu populasyonuna nazaran oldukça düşük değer saptanmış olmasına rağmen bu karakterin oldukça yüksek oranda varyasyon göstermesi nedeniyle populasyonlar arasındaki CD değeri 1.21 olarak bulunmuştur. Diğer karakterler (Supraciliar granül, femoral delik, subdigital

lamel v.b.) bakımından Datça populasyonu diğer populasyonlarla benzer bulunmuştur. Pholidosis ile birlikte renk-desen özellikleri de dikkate alındığında Datça populasyonu, Batı ve Güneybatı Anadolu'da dağılışı gösteren *O. e. macrodactylus* alttüründen farksızdır.

Familiya: SCINCIDAE

Ablepharus kitaibelii (BIBRON & BORY, 1833)

Materyal: N: 3♂♂, 4♀♀. ZDEU 18/1991 1♂, 3♀♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 10.03.1991; ZDEU 19/1991 1♂, 1♀ Çubucak-Marmaris/MUĞLA 16.0-3.1991; ZDEU 5/1992 1♂ Kızlan-Datça/MUĞLA 29.0-2.1992.

Genel görünüş ve Pholidosis: Rostrale kısa ve küttür. Basın üst tarafı büyük ve simetrik plaklarla örtülüdür. Diğer vücut kısımları birbirini kiremit gibi örten cycloid pullarla kaplıdır. Alt ve üst göz kapakları birleşerek gözün önünde saydam bir disk oluşturmuştur. Frontonasale incelenen örneklerde rostrale ile temastadır. Praefrontalia 2; Başın iki tarafında da birer tane olan bu plaklar beş örnekte birbirleriyle temas etmemekte, bir örnekte nokta şeklinde, bir örnekte de geniş olarak temas etmektedir. Franale, I. supralabiale ile beş örnekte nokta şeklinde, iki örnekte ise biraz daha geniş olarak temas etmektedir. Gözün üstünde ön tarafa uzanan supraciliaria incelenen örneklerde başın iki tarafında da 2; frenale 1; frenooculare altı örnekte 1, bir örnekte başın iki tarafında da praefrontalia ile birleşmiştir. Subocular önündeki supralabialia 3'tür. Simetrik olan iki frontoparietale frontale ile dar, ikinci supraocular ile geniş olarak temas etmektedir. Sol taraftaki dördüncü parmakaltı lamellerinin sayısı bir örnekte 11, diğerlerinde 12'dir. Kulak açıklığı üç örnekte dar diğer dört örnekte geniştir. Gövde boyunda uzunlamasına pul sırası bir örnekte 19, diğer örneklerde 18'dir. Örneklere ait bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranları Tablo 7'de verilmiştir.

Vücut Ölçüm ve Oranları: İncelenen örneklerde baş uzunluğu 4,75-5,60 mm. arasında değişmekte, ortalaması 5,32 mm.; baş genişliği 3,10-4,00 mm. arasında değişmekte ortalaması 3,65 mm.; gövde uzunluğu 30,20-35,60 mm. arasında değişmekte, ortalaması 33,41 mm.; kuyruğu sağlam olan iki örnekten dışıde vücut uzunluğu 93,95 mm.; erkekte 108,15 mm.; ön bacak uzunluğu 5,05-7,00 mm. arasında değişmekte ortalaması 6,19 mm.; arka bacak uzunluğu 7,25-9,40 mm. arasında değişmekte ortalaması 8,31 mm.; arka ayak dördüncü parmak

Tablo 7. *Ablepharus kitaibelii* örneklerinde bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranları.

Yakalandığı Tarih	10.03.1991	10.03.1991	10.03.1991	10.03.1991	16.03.1991	16.03.1991	29.02.1992
Demirbaş no	18/1991	18/1991	18/1991	18/1991	19/1991	19/1991	5/1992
Örnek no-Cinsiyeti	1-♂	2-♀	3-♀	4-♀	1-♀	2-♂	1-♂
Frenale	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1
Frenooculare	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	1-1	---
Supraciliaria	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Supralabialia	3-3	3-3	3-3	3-3	3-3	3-3	3-3
Vücut etr. pul say.	19	18	18	18	18	18	18
Supraocularia	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Parmakaltı lam. say.	12	11	12	12	12	12	12
Baş uzunluğu	5,35	5,45	5,60	5,15	4,75	5,35	5,60
Baş genişliği	3,85	3,75	3,90	3,55	3,10	3,40	4,00
Ön bacak uzunluğu	7,00	6,25	6,25	5,65	5,05	6,90	6,25
Arka bacak uzunluğu	8,70	8,45	8,80	7,45	8,10	7,25	9,40
Baş+gövde uzunluğu	35,55	40,80	41,20	39,95	31,60	36,10	41,15
Kuyruk uzunluğu	-	-	-	54,00	-	-	67,00
Baş uz./Baş gen.	1,390	1,453	1,436	1,451	1,532	1,574	1,400
Gövde uz./Ön bac. uz.	4,314	5,656	5,696	5,451	6,257	4,457	5,688
Kuy.uz./Baş+göv.uz.	-	-	-	1,352	-	-	1,628

uzunluğu 2,20-2,95 mm. arasında değişmekte ortalaması 2,72 mm. dir. Baş uzunluğunun, genişliğine oranı 1,390-1,574 arasında değişmekte, ortalaması 1,462; baş+gövde uzunluğunun baş genişliğine oranı 9,234-11,726 arasında değişmekte, ortalaması 10,652; gövde uzunluğunun ön bacak uzunluğuna oranı 4,314-6,257 arasında değişmekte, ortalaması 5,360 olarak hesaplanmıştır (Tablo 7).

Renk ve Desen: Sırtın zemin rengi metalik açık kahverengi veya yeşilimsi kahverengidir. Altı örnekte bu zemin üzerinde uzunlamasına dört sıra siyahımsı nokta veya kesikli çizgi bulunmaktadır. Bir örnekte ise sırtta çizgi mevcut değildir. Vücudun her iki yanında burun deliğinden kuyruk ucuna kadar koyu kahverengi, koyu yeşilimsi kahverengi veya siyahımsı kalın lateral bant mevcuttur. Ventral tarafta baş altı kirli beyaz, vücut altı mavimsi gri veya sarımsı kahverengidir. Kuyruk altı siyahımsıdır. Ekstremiteler lateral bant ile aynı renktedir.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Örnekler Çubucak civarında otluk alanda küçük taşlarla kaplı açık arazide ve makilik alanlarda rastlanmıştır. Kızlan köyünün sahil kesimlerinde yakalanan örneğe kurumuş ot yığınlarıyla kaplı bir hendekte rastlanmıştır. Buna ilaveten diğer bir örnek de yakalanamamış olmasına rağmen, Kovanlık civarında kurumuş ot yığınları arasında görülmüştür. Çubucak ve kızlan civarında özellikle *L. trilineata* ve *O. elegans* örneklerine, ayrıca Çubucak'daki otluk alanda ise *H. arborea* türüne sık olarak rastlanmıştır. Örnekler güneşli havalarda 19-24°C sıcaklıklarda ve öğlen saatlerinde

yakalanmışlardır.

Taksonomik Değerlendirme: Türün Türkiye'de iki alttürü bilinmektedir. Önceleri sadece oltu'dan (Erzurum) bilinen *Ablepharus kitaibelii chernovi* alttürü, Eiselt (36) tarafından Yozgat civarında da dağılıp gösterdiği tespit edilmiştir. Daha sonra Baran (37) tarafından söz konusu alttürün Türkiye'de Güney Anadolu'ya kadar dağılıp gösterdiği belirlenmiştir. Türkiye'nin kuzey, batı ve güney kısımlarında dağılıp gösteren alttür ise *A.k.kitaibelii* alttürü olarak kabul edilmektedir (7;12;37;38). Daha sonra Kumlutaş (39) tarafından iki alttür karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve renk-desen özellikleri dışında alttürler arasında önemli morfolojik farklılık tespit edilememiştir. Şimdiki çalışmadan elde edilen bulgular Eiselt (36), Başoğlu ve Baran (12), Baran (37) ve Kumlutaş (39)'ın sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, Kumlutaş (39) tarafından *kitaibelii* alttürü için verilen bazı vücut ölçümlerinden (Ön ve arka bacak uzunluğu, dördüncü parmak uzunluğu) biraz daha küçük değerler, Vücut uzunluğu ve gövde uzunluğu gibi bazı ölçümlerde ise biraz daha büyük değerler elde edilmiştir. Kuyruğu sağlam iki örnek, Baran (37)'da aynı alttür için verilmiş olan vücut uzunluğu varyasyonu sınırları içerisindeydi. Ayrıca kuyruk uzunluğunun baş+gövde uzunluğuna oranı Eiselt (36) ve Baran (37)'in değerlerine uymaktadır. Sözü edilen araştırmacıların *kitaibelii* alttürü için verdikleri renk-desen özellikleri yarımada'daki örnekler uymaktadır. Ancak Baran (37) ve Kumlutaş (39) tarafından *kitaibelii* alttüründe düşük oranda rastlanan vertebral sahadaki uzunlamasına

kesikli çizgiler, eldeki yedi örnekten altısında dört sıra halinde çok belirgindir. Literatür bilgisine dayanarak özellikle ventral taraftaki renklenme özelliğine göre yarımada dağılışı gösteren populasyonu *kitaibellii* alttürü olarak almak uygundur.

Chalcides ocellatus (FORSKAL, 1775)

Materyal: N: 15♂♂, 11♀♀ ZDEU 97/1985 10♂♂, 1 s.ad. ♂ 9♀♀ Kızlan sahili-Datça/MUĞLA 12.-04.1985; ZDEU 69/1991 4♂♂, 1♀ Kızlan sahili-Datça/MUĞLA 06.04.1991; ZDEU 83/1991 1♂ Kızlan sahili-Datça/MUĞLA 20.05.1991.

Genel görünüş ve Pholidosis: Vücudu cycloid pullarla kaplıdır. Supranasal plaklar bütün örneklerde birbirine temas eder. Parietal plaklar interparietala gerisinde bütün örneklerde birbirine temas eder. Baş üstünde birbiriyle temas halindeki Supranasal plaklar ile postnasale her iki tarafta da temas halindedir. Ayrıca postnasale ile 1.ve 2. supralabiale bütün örneklerde temas halindedir. İncelenen örneklerde lorealia her iki tarafta 2; supraciliaria yedi örnekte (%26,92) 5, on dokuz örnekte (%73,08) 6 adettir. Supraocularia üç örnekte (%11,54) 5, üç örnekte 6, diğer yirmi örnekte (%76,92) 4 adettir. Supralabialia iki örnekte (%7,69) 7, yirmi dört örnekte (%92,31) 8 adet, yalnız bir örnekte 3. ve 4. supralabiale arasında ağıza temas eden küçük bir plak mevcuttur. Sublabialia bütün örneklerde 6 adettir. Dördüncü parmakaltı lamel sayısı 15-16 arasında değişmekte, ortalaması 16,50'dir. Gövde ortasındaki bir sırada pul sayısı 28-32 arasında değişmekte ortalaması 29,50'dir (Tablo 8a).

Vücut ölçüm ve Oranları: Semiadult örnek dışında, kuyruğu sağlam üç erkek örnekte vücut uzunluğu 151,00-157,00 mm. arasında üç dişi örnekte ise 151,00-173,00 mm. arasında değişmektedir. Örneklerde cinsiyet farkı tespit edilememekle birlikte vücut ölçümlerindeki ortalama değerler bakımından gövde uzunluğu dişilerde daha yüksek, baş+gövde uzunluğu hemen hemen eşit, diğer ölçümlerde ise erkeklerde daha büyük değerler elde edilmiştir. Baş+gövde uzunluğunun baş uzunluğuna, baş+gövde uzunluğunun ön bacak uzunluğuna, baş+gövde uzunluğunun arka bacak uzunluğuna, baş+gövde uzunluğunun ve ayrıca gövde uzunluğunun pileus uzunluğuna oranı ortalama değerler bakımından dişi örneklerde erkeklerle nazaran daha yüksek değerlerde bulunmuştur (Tablo 8 a,b)

Renk ve Desen: İncelenen örneklerde sırt tarafın zemin rengi sarımsı kahverengidir. Ortalarında ince beyaz çizgi bulunan hemen hemen bir pul büyüklüğündeki siyah lekeler sırtta yanyana dizilmektedir. Ocel şeklinde olan bu lekeler kuyruk ve ekstremite üzerinde de mevcuttur. Baş ve boyun yanlarında bulunan ocellerde ortadaki beyaz çizgi mevcut değildir. Oceller vücut üzerinde rastgele dağılmışlardır. Bu oceller on sekiz örnekte (%69,23) sırtta ve kuyrukta sık, altı örnekte (%23,08) ise seyrek olarak bulunmaktadır. İki örnekte (%7,69) bu oceller sadece kuyruk üstünde bulunmaktadır. Ventral taraf bütün örneklerde sarımsı beyaz renktedir.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: İncelenen örnekler Nisan ve Mayıs ayında öğlen saatlerinde kumluk alanda toplanmıştır. Mayıs ayında yakalanan bir dişi örnekte 4

Tablo 8a. *Chalcides ocellatus*'da bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçümlerine ait biyometrik değerler ve cinsiyet grupları arasında hesaplanan CD değerleri (kısaltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	♂♂						♀♀					♂♂+♀♀				
	Min. N	Min. Max.	X	SD	SE	N	Min. Max.	X	SD	SE	CD	N	Max.	X	SD	SE
Parmakaltı lamelleri	15	15 19 28	16,27	1,163	0,311	11	15 19 28	16,82	1,168	0,370	0,24	26	15 19 28	16,50	1,175	0,235
Sırt pulu+plak	15	31 10,70	29,47	1,060	0,283	11	32 11,15	29,55	1,214	0,384	0,004	26	32 10,75	29,50	1,105	0,221
Baş uzunluğu	14	15,10 6,35	13,52	1,308	0,362	11	14,20 7,15	12,72	0,952	0,301	0,36	25	15,10 6,35	13,17	1,213	0,248
Baş genişliği	14	10,70 9,10	8,60	1,364	0,378	11	9,50 8,60	8,32	0,750	0,237	0,13	25	10,70 8,60	8,48	1,124	0,229
Pileus uzunluğu	14	11,50 5,10	10,45	0,715	0,198	11	11,00 5,45	9,78	0,663	0,210	0,49	25	11,50 5,10	10,15	0,759	0,155
Pileus genişliği	14	7,80 61,00	6,57	0,852	0,236	11	6,80 65,00	6,19	0,449	0,142	0,29	25	7,80 61,00	6,40	0,717	0,146
Baş+gövde uz.	14	90,00 50,25	78,14	9,330	2,585	11	91,00 53,85	78,18	7,948	2,515	0,00	25	91,00 50,25	78,16	8,572	1,749
Gövde uzunluğu	14	74,90 11,50	64,62	8,190	2,269	11	76,80 11,30	65,46	7,042	2,228	0,06	25	76,80 11,30	64,90	7,562	1,543
Ön bacak uz.	14	16,50 16,65	14,07	1,633	0,452	11	15,40 16,75	13,46	1,145	0,362	0,22	25	16,50 16,65	13,80	1,445	0,295
Arka bacak uz.	14	22,85	19,85	2,042	0,566	11	20,05	18,71	1,321	0,418	0,34	25	22,85	19,35	1,823	0,372

Tablo 8b. *Chalcides ocellatus*'da bazı vücut oranlarına ait biometrik değerler ve cinsiyet grupları arasında hesaplanan CD değerleri (kısaltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	♂♂					N	♀♀					N	♂♂+♀♀				
	Min. N	Min. Max.	X	SD	SE		Min. Max.	X	SD	SE	CD		Min. Max.	X	SD	SE	
Baş uzunluğu/		1,355					1,411						1,355				
Baş genişliği	15	1,833	1,586	0,142	0,038	11	1,657	1,532	0,067	0,021	0,26	26	1,883	1,563	0,117	0,023	
Baş+gövde uz./		5,051					5,823						5,051				
Baş uzunluğu	15	6,354	5,752	0,308	0,082	11	6,409	6,138	0,231	0,073	0,72	26	6,409	5,915	0,335	0,0671	
Baş+gövde uz./		5,126					5,353						5,124				
Ön bacak uz./	15	6,174	5,555	0,274	0,074	11	6,920	5,813	0,409	0,129	0,38	26	6,920	5,664	0,355	0,071	
Baş+gövde uz./		3,664					3,791						3,664				
Arka bacak uz./	15	4,693	3,934	0,249	0,067	11	4,350	4,176	0,230	0,073	0,51	26	4,693	4,036	0,266	0,053	
Pileus uz./		1,448					1,524						1,448				
Pileus gen.	15	1,869	1,602	0,132	0,035	11	1,624	1,580	0,036	0,011	0,13	26	1,869	1,593	0,102	0,020	
Gövde Uz./		5,257					6,212						5,257				
Pileus Uz.	15	6,803	6,123	0,489	0,131	11	7,349	6,682	0,338	0,107	0,68	26	7,349	6,360	0,509	0,102	
Baş+gövde uz./		6,500					7,500						6,500				
pileus uz.	15	8,073	7,416	0,521	0,139	11	8,708	7,982	0,356	0,113	0,65	26	8,708	7,656	0,533	0,107	

adet iri sarı yumurta mevcuttur. Örnekler ya dolaşırken ya da *Coridothymus capitatus* türü bitkilerin dip kısımlarında bitkilerin köklenmesi sonucu rastlanmıştır. Biotopta ayrıca *Cistus salviifolius*, *Ceratonia siliqua*, *Medicago marina*, *Eryngium maritimum*, *Alhagi pseudalhagi* gibi bitki örnekleriyle *Ophisops elegans* ve *Lacerta trilineata* gibi reptil örneklerine rastlanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: Türkiye'nin İzmir'e kadar uzanan batı ve güney kısımlarında dağılışı gösteren türün Anadolu'da sadece nominat alttürü yaşamaktadır (12). Daha sonraları özellikle Anadolu'nun güney, güneybatı ve güneydoğu bölgeleri ile Marmaris-İskenderun arasındaki adalarda yapılan çalışmalarda bu görüş desteklenmiştir (5;33;37;40;41;42). Ancak Baran (40)'ın Kilis'den temin ettiği bir örnek sırttaki lekelenme durumu dikkate alınarak nominat ırka dahil edilmemiştir. Şimdiki çalışmada incelenen örneklerin, özellikle Başoğlu ve Baran (12) ve Baran (37)'nin verileriyle karşılaştırıldığında *ocellatus* türünün farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

Mabuaya aurata (LINNAEUS, 1758)

Materyal: N: 2 ♂♂, 5 ♀♀. ZDEU 32/1992 2 ♂♂, 2 ♀♀. 1 s.ad. ♀ Datça/MUĞLA 18.05.1992; ZDEU 37/1992 1♀ Datça/MUĞLA 19.05.1992; ZDEU 45/1992 1♀ Palamutbükü-Datça/MUĞLA 21.05.1992.

Genel görünüş ve Pholidosis: İncelenen örneklerde rostrum ucu kısa ve küttür. Alt göz kapağında bölünmemiş saydam bir disk bulunur. Bir örnekte sol taraf hariç diğerlerinde burun deliği rostrale ile I. supralabiale arasındaki dikey çizginin gerisindedir. Postnasal plak mevcut değildir. Frenale ile I. supralabiale bütün örneklerde temastadır. Frontonasale'nin genişliği uzunluğundan fazla olup,

frontale ile temastadır. Frontale, frontoparietale ile interparietale'nin toplam uzunluğundan daha kısadır. Bu plak 2. supraoculare ile daime temastadır. Supranasale hir iki tarafta 1'dir. Frontale ile supraoculare temastadır. Supraciliaria sol tarafı yaralı bir örnekte sağda 4, bir örnekte sağda 5 solda 6, diğer örneklerde her iki tarafta 5'dir. Gözün önündeki supralabialia 4; bir örnekte 2. ile 3. supralabialia arasında küçük bir plak daha mevcuttur. Supraocularia her iki tarafta 4; sağ dördüncü parmakaltı lamel sayısı 18-20 arasında değişmekte, ortalaması 19,29; vücut ortasındaki pul sayısı 34-37 arasında değişmekte, ortalaması 35,43'dür. Örnekler ait bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm oranları Tablo 9'da verilmiştir.

Vücut Ölçüm ve Oranları: Kuyruğu sağlam üç dişi örnekte vücut uzunluğu 158,60-236,15 mm. arasındadır. Bu örneklerde kuyruk uzunluğunun baş+gövde uzunluğuna oranı 1,220-1,456 arasındadır. İncelenen örneklerde baş+gövde uzunluğunun ön bacak uzunluğuna oranı 3,428-4,314 arasında değişmekte ortalaması 3,689; baş+gövde uzunluğunun arka bacak uzunluğuna oranı 2,449-2,826 arasında değişmekte ortalaması 2,654; baş+gövde uzunluğunun kuyruk uzunluğuna oranı 4,952-5,622 arasında değişmekte ortalaması 5,244 olarak hesaplanmıştır (Tablo 9).

Renk ve Desen: Sırtın zemin rengi açık kahverengi veya kızıl kahverengidir. Bu zemin üzerinde iki sıra halinde siyahımsı enine lekeler mevcuttur. Bu lekeler orta kısımdaki dar bir şeritle birbirinden ayrılır. Sırt tarafın iki yanındaki dorsolateral şeritler zemin renginden biraz daha açık renktedir. Bu şeritler kuyruğun bir kısmında da mevcuttur. Kirli beyaz renkteki supralabial çizgiler arka bacaklara kadar uzanmaktadır. Dorsolateral çizgi ile supralabial çizgi arasında kalan koyu kahverengi veya siyahımsı

Tablo 9. *Mabuya aurata* örneklerinde bazı pholidosis özellikleri ile vücut ölçüm ve oranları

Yakalandığı Tarih	18.05.1992	18.05.1992	18.05.1992	18.05.1992	18.05.1992	21.05.1992	19.07.1992
Demirbaş no	32/1992	32/1992	32/1992	32/1992	32/1992	37/1992	45/1992
Örnek no-Cinsiyeti	1-♀	2-♂	3-♂	4-♀	5-♀	1-♀	1-♀
Supraciliaria	5-5	--4	5-5	5-5	6-5	5-5	5-5
supralabialia	7-7	7-7	7-7	7-7	7-7	7-7	7-7
Vücut etr. pul say.	34	35	36	35	35	37	36
Supraocularia	4-4	4-4	4-4	4-4	4-4	4-4	4-4
Parmakaltı lam. say.	20	18	18	20	19	20	20
Baş uzunluğu	17,10	18,80	17,55	19,15	13,65	19,65	18,05
Baş genişliği	12,85	13,10	12,05	13,40	9,35	13,40	12,70
Ön bacak uzunluğu	28,05	27,05	25,55	22,45	20,45	27,70	25,35
Arka bacak uzunluğu	36,50	34,45	35,15	36,50	27,60	38,40	36,00
Baş+gövde uzunluğu	96,15	97,35	90,75	96,85	67,60	107,30	95,10
Kuyruk uzunluğu	140,00	-	-	-	91,00	-	116,00
Baş+gövde uzunluğu /ön bacak uzunluğu	3,428	3,599	3,552	4,314	3,306	3,874	3,752
Baş+gövde uzunluğu /Arka bacak uz.	2,634	2,826	2,582	2,653	2,449	2,794	2,642
Baş+gövde uzunluğu							

temporal bant enine dizilen beyazımsı küçük lekelerle bölünmektedir. Supralabial çizgi ile ventraila arası kahverengimsidir. Baş ve kuyruk dahil ventral taraf kirli beyaz fakat kuyruğun uç kısımları daha koyudur. Ön ve arka bacaklar üzerinde koyu kahverengi lekeler mevcuttur. Ayrıca bu lekeler arasında küçük kirli beyaz lekeler bulunmaktadır.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Karnı açılan bir örnekte barsak cidarını delerek vücut boşluğuna uzanmış bir kaç *Ascaris sp.* örneğini rastlanmıştır. Mayıs ayında yakalanan dişi örneklerde 3-6 adet arasında değişen iri sarı renkte yumurta mevcuttur. Örnekler saat 11.00-16.00 arasında örme taş duvarlar üzerinde ve aralarında yakalanmıştır. Bu türün bulunduğu biotoplarda *O. elegans*, *T. vermicularis* ve *E. modestus* türü sürüngenler ile çevrede çayır ve maki vegetasyonuna ait bitkilere sık olarak rastlanmıştır.

Taksonomik Değerlendirme: Bird (43) Mardin'den bulunan örnekleri nominat alttür, Anadolu'nun batı ve güney kısımlarında yaşayan popülasyonu ise *fellowsi* alttürü olarak kabul etmiştir. Mertens (7)'e göre bu iki alttür aynıdır. Araştırmacıya göre Türkiye'de nominat alttür dağılışı göstermektedir. Daha sonra çalışmalarda (37;44) araştırmacılar Mertens (7) ile aynı görüşü paylaşmış, Türkiye'de türün sadece nominat alttürünün yaşadığını kabul etmişlerdir. Ayrıca Yılmaz (44) şimdiki çalışma alanına yakın Rodos adasında yayılışı gösterdiği belirtilen Wettstein (45), *fellowsi*'nin *aurata*'nın sinonimi olduğunu belirtmiştir. Şimdiki çalışmada elde edilen bulgular Başoğlu ve Baran (12), Baran (37) ve Yılmaz (44)'in bulgularıyla karşılaştırıldığında Datça popülasyonunun nominat alttürden farklı olmadığı

anlaşılmaktadır.

Familiya: AMPHISBAENIDAE

Blanus strauchi (BEDRIAGA, 1884)

Materyal: N:13 ♂♂+ ♀♀.ZDEU 54/1984 5 Çubucak-Marmaris/MUĞLA 07.04.1984 leg. İ. Baran; ZDEU 16/1990 1 Kızlan-Datça/MUĞLA 12.05.1990; ZDEU 12/1991 1 Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 08.0-3.1991; ZDEU 20/1991 4 Çubucak-Marmaris/MUĞLA 16.03.1991; ZDEU 79/1991 1 Kovanlık-Marmaris/MUĞLA 19.05.1991; ZDEU 2/1993 1 Emecik-Datça/MUĞLA 29.01.1993.

Genel görünüş ve Pholidosis: Dış görünüşleri solucuna benzer. Ağızları küçük ve alt taraftadır. Burun delikleri I. supralabiale'nin üzerinde bulunur. Göz oculare'nin altında koyu bir nokta şeklinde görülür. İncelenen örneklerin hepsinde başın her iki tarafında supralabialia 2, sublabialia 3'dür. Oculare'nin üst kenar boyu ölçü alınarak, ikinci supralabialia ile frontale'nin temas yerlerinin uzunluğu bakımından örnekler incelendiğinde, on örnekte (%76,92) dar temaslı olarak kabul edilmekte, yani temas oculare'nin yarısı veya 1/3'i kadardır. Üç örnekte (%23,08) temas nokta halindedir. Tam bir sıra teşkil eden gövde halkalarının sayısı 104-111 arasında değişmekte, ortalaması 108,31; ellinci halkada sayılan gövde pullarının sayısı 31-37 arasında değişmekte, ortalaması 34,77; kuyruk halkalarının sayısı 15-20 arasında değişmekte, ortalaması 17,67 olarak hesaplanmıştır. Praeoccal delik sayısı 8-10 arasında değişir. Bu delikler altı örnekte (%46,15) 8, dört örnekte (%30,77) 9, üç örnekte (%23,08) 10 tane dir. Praeoccal plaklar iki örnekte (%15,39) tam sıra

teşkil etmekte, iki örnekte uç kısımlarından birleşerek, dokuz örnekte (%69,23) iki grup plak ortada tamamen birbirinden ayrıktır (Tablo 10).

Vücut Ölçüm ve Oranlar: İncelenen örneklerde baş+gövde uzunluğu 93-187 mm. arasında değişmekte, ortalaması 156,54 mm.; kuyruk uzunluğu yaralı olan bir örnek dışında 11,23 mm. arasında değişmekte, ortalaması 17,83 mm.; vücut uzunluğu 104-202 mm. arasında değişmekte, ortalaması 171,83 mm. olarak hesaplanmıştır. Frontale'nin uzunluğunun, genişliğine oranı 0,976-1,111 arasında değişmekte, ortalaması 1,021; baş+gövde boyunun, kuyruk boyuna oranı 7,565-10,250 arasında değişmekte ortalaması 8,709 olarak hesaplanmıştır (Tablo 10).

Renk ve Desen: Zemin rengi kırmızımsı kahverengi veya kırmızımsı renktedir. Segmentlerin üzeri daha koyu kırmızımsı kahverengidir. Vücudun yan taraflarında zeminden daha açık hafif bir girinti mevcuttur.

Biyolojik ve Ekolojik gözlemler: Örnekler bulutlu, güneşli veya yağmur sonrası olmak üzere çok değişik hava koşullarında taş altında rastlanmıştır. Örnekler özellikle *Liquidambar orientalis*, *Pinus brutia* gibi ağaçlarla kaplı ortamlarda bu ağaçların kabuk ve yapraklarıyla kısmen örtülmüş veya çıplak arazide

Tablo 10. *Blanus strauchi*'de bazı pholidosis özellikleri ile vücut oranlarına ait biometrik değerler (kısaltmalar Tablo 3'de verilmiştir).

	N	♂ ♂ + ♀ ♀ + juv			
		Min Max.	X	SD	SE
Gövde halka sayısı	13	104 111	108,31	1,932	0,558
Kuyruk halka sayısı	12	15 20	17,67	1,557	0,469
Gövde ortasında pul sayısı	13	31 37	34,77	1,536	0,444
Baş+gövde uz.	13	93 187	156,54	30,459	8,803
kuyruk uzunluğu	12	11 23	17,83	3,996	1,204
Vücut uzunluğu	12	104 202	171,83	33,938	10,222
Frontale uz./		0,976			
Frontale gen.	13	1,111	1,021	0,046	0,013
Baş+gövde uz./		7,565			
Kuyruk uzunluğu	12	10,250	8,709	0,848	0,255

Kaynaklar

- Gemici, Y., N. Özel, G. Görk: Datça (Reşadiye) Yarımadası Bitki Örtüsünün Tarihsel Gelişimi ve Korunması Gereken Türler. Datça Yarımadası Çevre Sorunları Sempozyumu. 6-9 Haziran-İzmir S. 219, 1992.
- Carlström, A.: A Survey of the flora and Phytogeography of Rodhos, Simi, Tilos and the Marmaris Peninsula (SE Greece, Sw Turkey)- Lund, 302., pp., 1987.

dağılmış çeşitli büyüklükteki taşların altında ve nispeten nemli ortamlarda bulunmuşlardır.

Taksonomik Değerlendirme: *Blanus* cinsiyle ilgili olarak 1966 yılına kadar yapılan çalışmalarda cinsin Türkiye'de *B. strauchi*, *B. bedriagae* ve *B. aporus* olmak üzere üç türü tanıtılmıştır (46;47;48). Daha sonra 1966 yılına kadar yapılan bazı çalışmalarda (43;49;50) incelenen örnekler bu türlerden herhangi birine dahil edilmiştir. Alexander (51) tarafından önceki araştırmacıların aksine Türkiye'de *Blanus* cinsinin *Blanus strauchi* olarak tek bir türün bulunduğu ve bu türün *B.s.strauchi*, *B.s. bedriagae* ve *B.s.aporus* olmak üzere üç alttürle temsil edildiği bildirilmiştir. Daha sonra Zaloğlu (52) tarafından İzmir, Muğla, Fethiye-Göcek ve Adana'dan elde edilen örnekler Alexander (51)'in bulgularıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve adı geçen araştırmacı, Alexander (51)'in bildirdiği gibi İzmir ve Muğla-Köyceğiz arasından incelediği örnekleri *strauchi*, Adana'dan incelediği örnekleri ise *aporus* alttürüne dahil etmiştir. Fakat *bedriagae* alttürünün tanımlandığı Ovacık ve Xanthus'a yakın Fethiye ve Göcek örnekleri hakkında ise kesin bir görüş bildirmemiştir. Fakat Baran (53) tarafından yapılan çalışma ile yeri tartışmalı görülen *bedriagae* alttürünün taksonomik durumuna açıklık getirilmiştir. Bu çalışmada *bedriagae* alttürü *strauchi* alttürü ile sinonim alınarak İzmir'den Antalya'ya kadar yayılış gösteren populasyon *B.s.strauchi* alttürü olarak alınmış, Antalya'ya civarından doğuya doğru Güney Anadolu bölgesinde *aporus* alttürünün yayılış gösterdiği bildirilmiştir. Şimdiki çalışmadan elde edilen bulgular özellikle Baran (53)'in bulgularıyla karşılaştırıldığında Datça populasyonunun Batı ve Güneybatı Anadolu'da yayılış gösteren *B.s.strauchi* alttüründen farksız olduğu anlaşılır.

Teşekkür

Başta, çalışmalarım sırasında yardımlarını gördüğüm sayın hocam Prof.Dr. Abidin BUDAK'a ayrıca çalışmayı 90.fen.011 nolu proje ile destekleyen Ege Üniversitesi Fon Saymanlığına ve çalışma bölgesini tanımada yardımlarını gördüğüm Sayın Prof. Dr. Doğan KANTARCI'ya ve slayt katkısından ötürü sayın Asaf ERTAN'a teşekkürlerimi sunarım.

- Mayr, E.: Principles of Systematic Zoology. MacGraw-Hill Book Co., Inc. New York. 428 pp., 1969.
- Tok, C.V.: Reşadiye (Datça) Yarımadası'nın Herpetofaunası. Tr.J.of Zoology. 19: 119-122, 1995.
- Leviton, A.E., C. Anderson, K. Adler, S.A. Minton: Handbook to Middle East Amphibians and Reptiles. Society for the study of Amphibians and Reptiles, 252 pp., 1992.

6. Terentjev, P.V., S.A., Chernov: Key to Amphibians and Reptiles (Israel Program for Scientific Translation Jerusalem 1965). 315 pp., 1949.
7. Mertens, R.: Amphibien und Reptilien aus der Türkei. Rev. Fac. Sci. Univ. Istanbul, ser. B, 17: 41-75, 1952.
8. Bodenheimer, S.: Introduction into the knowledge of the Amphibia and Reptilia of Turkey. Rew. Fac. Sci. Istanbul, Ser. B. 1-78, 1944.
9. Baran, I., U. Gruber: Taxonomische Untersuchungen an Türkischen Inselformen von *Cyrodactylus kotschy* Steindachner 1870) (Reptilia: Gekkonidae) Teil I. Die Populationen der Nördlichen Agais, des Marmarameeres und des Schwarzen Meeres, Spixiana, München, 4, 255-270, 1981.
10. Baran, I., U. Gruber: Taxonomische Untersuchungen an Türkischen Gekkoniden, Spixiana, München, 5, 109-138, 1982.
11. Baran, I.: Marmaris ve Iskenderun Arasındaki Adalarımızın Herpetofaunası. Doğa Bilim Dergisi TÜBİTAK Ankara 14: 113-126, 1990.
12. Başoğlu, M., I. Baran: Türkiye Sürüngüleri, Kısım I, Kaplumbağa ve Kertenkeleler. Eg. Üniv. Fen. Fak. Kitaplar serisi. no. 76, izmir, 1-272, 1977.
13. Baran, I., M. Öz: Anadolu Agama *stellio* (Agamidae: Reptilia) Populasyonlarının Taksonomik araştırılması. Doğa Bilim Dergisi, TÜBİTAK Ankara, seri A, 9: 161-169, 1985.
14. Daan, S.: Variation and taxonomy of the *Hardun*, *Agama stellio* (LINNAEUS, 1758) (Reptilia, Agamidae) Beafortia, Zool. Mus. Univ. Amsterdam, No. 172, Vol. 14, 109-134, 1967.
15. Beutler, A., E., Frör: die Amphibien und Reptilien der Nordkyladen (Girechendlad) Mittelunger der Zoologischen - Gesellschaft Braunau. München, Band 3.10/12, 256-290, 1980.
16. Budak, A.: Anadolu'da yaşayan *Lacerta laevis*, *L. danfordi*, *L. anatolica*'nın Taksonomik Durumları ve Coğrafi Dağılımları Üzerinde Araştırmalar. Ege Üniv. Fen. Fak. İlimi Rap. serisi, Bornova-Izmir, No 214, 1-59, 1976.
17. Mertens, R.: Zur Kenntnis der Lacerten auf der Insel Rhodos. Biol. Frankfurt, M.40: 15-24, 1959.
18. Baran, I.: Güney Anadolu'dan Yeni *Lacerta danfordi* Materyali Hakkında. Ege Üniv. Fen. Fak. Dergisi Bornova-Izmir, seri B, 325-330, 1977.
19. Eiselt, J., J.F. Schmidler: Der *Lacerta danfordi*-Komplex, Spixiana, München, 9, 289-328, 1986.
20. Gramentz, D.: Bericht über die Aktivitaten der Aktionsgemeinschaft Artenschutz e.V. Romertstrasse 2, D-7015 Korntal-Münchinger. 143 pp., 1992.
21. Peters, J.A.: Dictionary of Herpetology. Hafner Publishing Co. New York. 392 pp., 1964.
22. Schmidler, J.F.: Zur Taxonomie der Riesen-Smaragdeidechsen (*Lacerta trilineata* BEDRIAGA) Süd-Anatoliens (Reptilia, Lacertidae). Veröff. Zool. Staatssamml. München 18: 45-68, 1975.
23. Peters, G.: Studien zur Taxonomie, Verbreitung und Ökologie der Smaragdeidechsen, 1. *Lacerta trilineata*, *viridus* und *strigata* als selbständige Arten. Mitt. Zool. Mus. Berlin, 38, H.1.: 127-152, 1962.
24. Baran, I.: Türkiye'de *Lacerta trilineata* Türünün Taksonomisi. I. Ege Bölgesi Populasyonları. Eg. Üniv. Fen. Fak. İlimi Rap. Serisi No. 64; 1969.
25. Çevik, I.: Trakya Kaplumbağa ve Kertenkelelerinin Taksonomik Araştırılması (Doktora tezi), 1982.
26. Schmidler, J.F.: Orientalische Samaragdeidechsen 2. Über Systematik und Synokologie von *Lacerta trilineata*, *L. media* und *L. pamphlica* (Sauria, Lacertidae)-Salamandra, Bonn 22: 126-146, 1986.
27. Berthold, A.A.: Über verschiedene neue oder seltene Amphibienarten. Act. Soc. Reg. Sc. Göttingen. 8: 47-72, 1842.
28. Mertens, R., H. Wermuth: Die Amphibien und Reptilien Europas (Dritte Liste). Verlag Waldemar Kramer, Frankfurt a. Main. 264 pp., 1960.
29. Öktem, N.: *Ophisops elegans*'ın Türkiye'deki subspecific Bölümü ve İzmir Bölgesinde Biyolojisi Üzerinde Araştırmalar. Sci. Rep. Fac. Sci. Ege univ, Izmir, No 14, 1-47, 1963.
30. Başoğlu, M., W. Hellmich: Amphibien und Reptilien aus dem östlichen Anatolien. Sci. Rep. Fac. Sci. Ege Üniv. Izmir No 97, 125, 1970.
31. Baran, I., A. Budak: Anadolu'da Yeni bir *Ophisops elegans* (Lacertidae, Reptilia) Formu Hakkında. E.Ü. Fen. Fak. Dergisi, Seri B, Bornova 2: 185-196, 1978.
32. Baran, I.: Batı ve Güney Anadolu'da Yaşayan *Ophisops elegans* populasyonlarının Taksonomik Durumu. Doğa Bilim Dergisi, TÜBİTAK Ankara, 6: 19-26, 1982.
33. Baran, I.: Marmaris ve Iskenderun Arasındaki Adalarımızın Herpetofaunası. Doğa Bilim Dergisi TÜBİTAK Ankara 14: 113-126, 1990.
34. Tok, C.V.: İç Anadolu *Ophisops elegans* (Sauria: Lacertidae) Populasyonlarının Taksonomik Durumu. Doğa-Tr. J. of Zoology, TÜBİTAK, Ankara, 6: 405-416, 1992.
35. Sayman, A.: Güneybatı Anadolu *Ophisops elegans* (Reptilia, Lacertidae) Populasyonlarının Taksonomik Durumu (Yüksek Lisans Tezi). 1993.
36. Eiselt, J.: Ergebnisse Zoologischer Sammelreisen in der Türkei Bemerkenswerte Funde von Reptilien. II. Ann. Naturhistor. Mus. 80: 803-814, 1976.
37. Baran, I.: Türkiye'de Scincidae Familyası Türlerinin Taksonomisi. Doğa Bilim Dergisi, TÜBİTAK Ankara, 10 217-223, 1977.
38. Engelman, W.E., J. Fritzche, R. Günther, F.J. Obst.: Lurche und Kriechtiere Europas. Ferdinand Enke Verlag. Stutgard. 420 pp., 1985.
39. Kumlucaş, Y.: Anadolu'da *Ablepharus kitaebelii* (Sauria: Scincidae)'nin Bireysel ve Coğrafi Varyasyonu Üzerinde Araştırmalar. Doğa. Tr. J.. of Zoology, 17: 103-115, 1993.
40. Baran, I.: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Kaplumbağa ve Kertenkele faunası. Ege Üniv. Fen Fakültesi dergisi, Bornova-Izmir, Seri B. 4: 203-219, 1980.
41. Baran, I.: Güneybatı Anadolu'da Finike ve Kaş civarının Herpetolojisi. Doğa Bilim Dergisi TÜBİTAK Ankara, seri A, 7: 59-66, 1983.
42. Winden, J., S. Bogaerts: Herpetofauna of the Göksu Delta, Turkey. Report 311. Department of Animal Ecology Univ. of Nijmegen, the Netherlands, 144pp., 1992.
43. Bird, C.G.: The Distribution of Reptiles and Amphibians in Asiatic Turkey, with Notes on a Collection from Vilayets of Adana, Gaziantep and Malatya.-Ann. Mag. Nat. Hist. London (10) 18: 257-281, 1936.

44. Yılmaz, I.: *Mabuya aurata* (Scincidae, Lacertilia)'nın Anadolu'da Subspesific Durumu. E.Ü. Fen. Fak. Dergisi, Bornova, Seri B, 1: 111-137, 1977.
45. Wettstein, O.: *Herpetologia aegaea*. SB. Ak. Wien, math. naturw. Kl., Abt. I. 162: 651-833, 1953.
46. Bedriaga, J.V.: *Amphisbaena cinerea* Vand.und *A. strauchi* Bedr. Erster Beitrag zur Kenntnis der Doppelschleichen Arch. Naturgesch (Wiegmann's). 50: 23-77, 1884.
47. Boulenger, G.A.: Description of new species of Reptiles and Batrachians in the British Museum, Part II. Ann. Mag. Nat. Hist. London. 13 (5): 396-398, 1884.
48. Werner, F.: Über einige neue Reptilien und einien neuen Frosch aus dem cilicischen Taurus. Zool. Anz. 555: 217-223, 1898.
49. Werner, F.: Die Reptilien-und Amphibienfauna von Kleinasien-SB. Akad-Wien, math. naturw. Kl., Abt. I, III: 1057-1121, 1902.
50. Venzmer, G.: Neues Verzeichnis der Amphibien und Reptilien von Kleinasien. Zool. Jb. Syst. 46: 43-60, 1922.
51. Alexander, A.A.: Taxonomy and Variation of *Blanus strauchi* (*Amphisbaenia*, Reptilia). Copeia, No 2, 205-234, 1966.
52. Zaloğlu, Ş.: Taxonomy of the genus *Blanus* (*Amphisbaenidae*, Reptilia) in Turkey. Sci. Rep. Fac. Sci. Ege Univ. Izmir, No. 57, 1-15, 1968.
53. Baran, I.: Türkiye'de *Blanus strauchi* Bedriaga, Türünün Taksonomisi. Doğa Bilim Dergisi, TÜBİTAK Ankara, 1: 192-196, 1977.